

2. fejezet. Az Egyház történeti megvalósulásában.

88. §. Krisztus igaz Egyháza.

Bartmann II § 146 149–52; *van Noort* 1, 4; *Pesch* I prop. 38–40 45; *Hettinger* 485 kk.; 576 kk.; *Schanz* III § 7 13. – *Suarez* De fide 9, 7; *Billuart* Ecl. 3, 4; 4, 3–4; *Berti* tom. 5 I. IV 2 4 5; I. V 1. – *Bellarminus* De notis Ecclesiae; I. *Döllinger* Kirche und Kirchen 1861; J. *Schmid* Petrus in Rom 1903; S. *Weber* Die katholische Kirche die wahre Kirche Christi 1907; *Wilpert* Das Grab des h. Petrus im Lichte der geschichtlichen Wahrheit 1907; F. *Tournebise* L'Église grecque-orthodoxe et l'union 1907; M. *Pribilla* Um die Wiedervereinigung im Glauben 1926; Um die kirchliche Einheit 1929; v. *Ruville* Zurück zur heiligen Kirche 1910 (magyarul *Péter* Antal fordításában). Studien zum Mythos des 20. Jahrhunderts 1934 (Rosenberg ellen); *Kleinadam–Kuss* Die Kirche in der Zeitenwende 1935; Rauschen Textus antenicaeni ad primatum 1914; H. *Lietzmann* Petrus und Paulus in Rom ²1927; H. *Rost* Die katholische Kirche nach den Zeugnissen von Nichtkatholiken 1919; P. *Batiffol* Le siège apostolique 1924; L. *Broel–Plater* De primatu Romanorum Pontificum 1931; *Besson* S. Pierre et les origines de la primauté romaine 1929; B. *Poschmann* Ecclesia principalis 1933; K. *Algermissen* Konfessionskunde 1930; J. A. *Moehler* Symbolik 1832 (¹⁰1921); M. *Jugie* Theologia dogmatica ecclesiarum orientalium 5 k. 1926/35.

1. Az igaz Egyház ismertető jegyei.

A történet során *több vallási társaság mondja magát kereszténynek*, azaz Krisztus Egyházának. Így mindenekelőtt a *római katolikus* Egyház, mely ezeröttszáznál több egyházmegyére osztva a római pápa fősége alatt minden világrészben elterjedve a legújabb (1936, Krose) statisztikai megállapítás szerint a mai világ 2042 millió lakosságából 382 millió hívőt vall magáénak. Az ú. n. *görög* ortodox vagy görög keleti egyház gyűjtőneve alá tartozik 20 egymástól független (autokefál) egyház (a konstantinápolyi, aténi, alexandriai, antiochiai, jeruzsálemi, ciprusi, orosz, sinai-hegyi, montenegrói, karlócai, fogaras-brassói, csernovici, szerb, bolgár stb.), kb. 136 millió hívővel (ebből kb. 80 millió orosz); a *régi keleti* felekezetek: a nesztoriánusok (kb. félmillió), monofiziták (szir jakobiták, örmény keresztények avagy gregoriánusok, egyiptomi koptok, abessziniai keresztények) kb. 9 millió; *protestánsok*, kiknek főcsoportjai a luteristák, kálvinisták és anglikánusok (a püspöki szervezetű High Church és a presbiteriánus, kálvinista Low Church), kb. 194 millió. Ezek mind abban a hiszemben vannak, hogy történetileg megvalósítják azt, amit Jézus Krisztus elgondolt mint az ő Egyházát.

Bizonyos azonban, hogy Jézus Krisztus *csak egy Egyházat* alapított, és azt akarta, hogy az ő Egyháza ne szűnjék meg. Következésképp a keresztény nevet viselő gyülekezetek nem lehetnek mind (sem egyszerre több közülük) Krisztus igaz Egyháza; viszont egynek közülük okvetlenül annak kell lennie. Teljesen alaptalan és téves az angol ritualistáknak (Pusey, Palmer) az az elmélete, hogy Krisztus igaz Egyházát együtt alkotja három egymástól független keresztény közület: a római katolikus, görög keleti és az anglikán. Ez ugyanis ellentétben van az Egyháznak Krisztus akarta egységével. Mikor az Üdvözítő egységesnek alapította az ő Egyházát és monarchiás szervezettel látta el, nem szövetséget, hanem szoros szervezeti egységet akart, amilyent a nevezett három egyháznak vélt szövetsége akkor sem tudna létrehozni, ha nem forogna is fönn köztük az a nagy tanbeli ellentét, mely a szoros szövetséget amúgy is lehetlenné teszi.

Krisztus igaz Egyházának mint olyannak *fölismerhetőnek* és az álkeresztény gyülekezetektől megkülönböztethetőnek *kell lennie*. Jézus Krisztus ugyanis *a)* az ő Egyházát látható társaságnak akarta, mely miként a hegyen épült város messze ellátszik és megismerhető; az Egyház láthatóságából következik fölismerhetősége. *b)* Az Egyház Jézus Krisztus akaratából szükséges társaság; a hozzája való tartozás az üdvösségnek nélkülözhetetlen föltétele. De ha Krisztus igaz Egyháza biztosan föl nem ismerhető, lehetetlen

eleget tenni a csatlakozás kötelezettségének. A keresztény nevet viselő társaságok tanítás- és üdveszközök dolgában ugyanis nem egy lényeges pontban ellenmondanak egymásnak; és így a jóakarátú ember sem tudná eldönteni, melyikhez álljon, vagy pedig merőben alanyi önkénynek vagy a véletlen szeszélyének esnék áldozatul, ha biztosan és aránylag könnyen meg nem lehetne állapítani, melyik a magukat keresztényeknek hirdető gyülekezetek közül a Krisztus igaz Egyháza.

Tehát vannak bizonyos *ismertetőjelek*, kritériumok, jegyek (*notae verae Ecclesiae*), melyek egyfelől megjellegzik Krisztus Egyházát, azaz az Egyház mivoltában gyökerező, és ezért tőle soha el nem választható alaptulajdonságok, másfelől jobban szembetűnnek, azaz könnyebben megismerhetők mint maga az Egyház; és ezért alkalmasak arra, hogy a jóakarátú embernek biztosan megmutassák Krisztus igaz Egyházát; olyanformán, mint a fejedelem okiratai is bizonyos hitelesítő jelekkel vannak ellátva, melyekből az érdekelteknek nem nehéz megállapítani hitelességüket; a pénzek is általában úgy vannak készítve, hogy a közönséges ember is némi figyelem mellett kielégítő biztonsággal meg tudja különböztetni a hamisítványoktól.

Az Egyház ismertető jegyeit tehát az alaptulajdonságok körében kell keresnünk. Minthogy azonban a jegyeknek szembetűnőknek kell lenniök, (a láthatóság maga nem jegy, hanem minden jegynek föltétele), csak a látható és aránylag könnyen felismerhető alaptulajdonságok jöhetnek szóba. Ezeket az újabb hittudósok általában a niceai-konstantinápolyi hitvallásban felsorolt négyre vezetik vissza: Hiszek *egy szent, katolikus, apostoli* Egyházat. Ha a régiek hol kevesebbet, hol többet sorolnak föl, nem mondanak mást, hanem csak másképp csoportosítanak.¹ Az már most a kérdés: Milyen értelemben ismertető jegyek az egység, egyetemesség, szentség és apostoliság?

1. Az *egység* alkalmas arra, hogy az Egyháznak ismertető jegye legyen. Mindenekelőtt ugyanis látható. Aránylag nem nehéz egy közületről megállapítani, mi a világnézete (mit hisz), kivált ha miként Krisztus Egyházában, annak a hitnek nemcsak befogadása, hanem megvallása is kötelesség; ugyancsak nem nehéz megállapítani, hogy egységes-e a vezetés, a fegyelem és a szertartásokban megnyilatkozó kultuszélet. Továbbá az egység Krisztus Egyházának lényegéhez tartozik; hisz alaptulajdonsága. S végül *csak természetfölötti isteni közreműködés által* állhat fönn. Ahol ugyanis *a)* merőben emberi tényezők működnek, ott az egység sokáig fönn nem tartható: ahány fej, annyi nézet, *quot capita, tot sensus*, különösen ha szellemi dolgokról van szó; amint beszédesen igazolja az összes tudományos és kultúregyesülések és törekvések, nemkülönben az államok története és élete. *b)* A krisztusi Egyház egysége üdvtörténeti tényezőkön fordul, minők a Krisztus hirdette hit, a Krisztus szervezte egyházi vezetőség, nevezetesen az egyházi főség. Ezért mondhatta az Üdvözítő főpapi imádságában: «Mindnyájan egyek legyenek, amint te Atyám énbennem és én tebenned, úgy ők is legyenek egyek bennünk, és így elhiggye a világ, hogy te küldöttél engem».²

2. Az *egyetemesség*, még pedig természetesen csakis a kiterjedési egyetemesség könnyen megállapítható vonás. Egyben azonban Krisztus igaz Egyházának ismertető jegye. Az Egyháznak ugyanis *a)* Krisztus akaratából tényleges kiterjedési egyetemességet kell elérnie. *b)* A tényleges kiterjedési egyetemességnek megvalósítása lehetetlen Istennek természetfölötti, tehát csodás segítsége nélkül. Hogy az alatt járó emberi ízlésnek és tunyaságnak annyira ellenére járó vallási eszmény oly sok embert meg tud nyerni, hogy egy az egyének és népek fölött álló vallási rendszer a legkülönfélébb népeket és korokat úgy meg tudja hódítani, s a hitvallás és a kegyelmi, hierarchiai, fegyelmi élet közösségébe egyesíteni,

¹ Pl. *Lerinens* Comm. 3 hármát, *August.* Epist. fund. Manich. 4 hatot, *Bellarminus* 15-öt, sőt *Bozio* százat sorol föl.

² Jn 17,31.

annak elégséges oka csak az igazság Lelke lehet, aki a beszédet megerősíti követő jelekkel, s a lelkeket meglágyítja és Krisztus evangéliuma alá hajlítja.

3. A *szentség* Krisztus igaz Egyházának ismertető jegye. Mert *a)* csak Krisztus igaz Egyházának jár ki egész terjedelmében, mint alanyi és tárgyi szentség. Ez a szentség közvetlenül a Szentléleknek az Egyházban való működésére megy vissza mint elégséges okra. *b)* Emellett a szent tanítás, a szentségre vezető hatékony eszközök, az igazi egyéni alanyi életszentség, mely eléri a tökéletesség legmagasabb fokait és megállja az életnek minden próbáját, általában a természetfölötti szentség eszményének megvesztegethetetlen megóvása és érvényesítése oly mozzanatok, melyeket csak a Szentlélek állandó közreműködése és éltető befolyása teremthet meg és biztosíthat. *c)* Az Egyháznak ez a szentsége látható; vagyis alkalmas arra, hogy általa Krisztus Egyházát föl lehessen ismerni és másoktól megkülönböztetni.

Jóllehet ugyanis a kegyelem és a szent lelkelet láthatatlan, a szentség lélektani törvényszerűséggel kifelé is megnyilvánul, miként általában a lelkelet átsugárzik az arcon, sőt az egész külső magatartáson: «Es ist eine Gerechtigkeit auf Erden, dass Gesichter wie die Menschen werden». A szentség kétségkívül könnyen és biztosan megállapítható a karizmákban, csodákban és vértanuságban, továbbá bizonyos hősies erényekben; különösen az alázat, szeretet és szüziesség a keresztény erények. Továbbá megnyilvánul, bár nem mindig egyforma erővel, az egyesek és társadalmak, korok és népek erkölcsi színvonalának emelésében; a szentség egy közületbe nemesebb törekvést visz bele, mely az erkölcsi eszmény megvalósítását sürgeti, s azt az eszményt a maga tisztaságában állítja a világ elé: elméletileg, mikor különféle epikúreus áramlatokkal szemben igazolja és megvédi, gyakorlatilag, mikor a legkülönfélébb csábításokkal, a politikai, társadalmi, kulturális áramlatokkal szemben diadalmas érvényesülésre segíti. Maga az Üdvözítő kifejezetten jegynek szánja az ő Egyházának szentségét: «Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen fekvő város. Gyertyát sem azért gyújtanak, hogy a véka alá tegyék, hanem a gyertyatartóra, hogy világítson mindazoknak, kik a házban vannak. Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket, és dicsőítsék Atyátokat, ki mennyekben vagyon». «Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.»¹

Ebből következik, hogy Krisztus Egyházában *a szentség közönséges fokán* álló emberek is mindig nagyobb számmal lesznek mint más vallási gyülekezetekben. Mivel azonban az Egyház egyben szentségre nevelő intézmény, ezért az eszmény fölsége és a nevelési anyag merevsége miatt lehetetlen, hogy minden vagy majdnem minden tagját a krisztusi életszentségnek legalább közönséges fokára emelje. Sőt megtörténhetik, hogy az erkölcsi élet némely megnyilvánulásában egy-egy újabb és csekélyebb számú társaság, pl. baptisták vagy nazarénusok ideig-óráig szintén meglepő hatásokat érnek el, anélkül hogy ezáltal már be volna bizonyítva igazvotuk. Ezért mikor a Krisztus Egyházában uralkodó közönséges fokú szentség megállapításáról van szó, nagy óvatossággal kell eljárni. Nevezetesen zsinórmértékül kell venni a valláserkölcsei eszményt a maga teljességében, úgy amint az Üdvözítő elénk állítja; azután fontra kell tenni az összes nehézségeket, melyekkel az Egyháznak ez eszmény keresztülvitelében meg kell küzdenie, nevezetesen, hogy nem néhány kiváltságosra szorítkozik, hanem irgalmas gondoskodásával azokat is akarja emelni és Isten országa számára érlelni, kikkel az emberiség «boldogítói» általában nem sokat törődnek: die Vielen, allzu Vielen, akikre a Nietzscheknek csak megvetése van. Ezért különös óvatosságot kíván a *morálstatisztika* kezelése is. A statisztika ugyanis már természeténél fogva nem éri el és nem tünteti föl a rendkívül bonyolult valláserkölcsei életnek igen sok finomságát; sőt nem akarva is

¹ Mt 5,14–6; 7,16–20.

hamisít olykor; pl. a törvénytelen születeket fölszámítja, de a sokkal súlyosabb erkölcsi elbírálás alá eső titkos magzat-elhajtásokat figyelmen kívül hagyja.

4. Az *apostoliság* Krisztus Egyházának ismertető jegye. Mert *a)* az apostolokra csak egy Egyház van alapítva; tehát csakis Krisztus igaz Egyháza lehet apostoli. *b)* Az apostoliság tárgyilag megállapítható, különösen az apostoli utódlás, mely az apostoliság többi mozzanatának is biztosítéka és föltétele. Maga Jézus Krisztus ezt a megállapítást könnyűvé és biztossá tette, mikor Szent Pétert állította oda mint alapot, melyre az ő Egyházát építi. Ezt az alapot, az Egyház fejét könnyű meglátni, és csekély történeti ismerettel meg érzékkel nem nehéz megállapítani Szent Péter törvényes utódját. Azonban az apostoliság nemcsak ismertető jegy, hanem egyben történeti csoda. Hisz kimondja, hogy egy vallási társaság immár közel kétezer esztendeje soha nem szünetelő ellenséges erőkkel szemben, merőben szellemi eszközökkel megóvta létét és létében megőrizte folytonosságát, az eredetével való eleven összeköttetést. Ez a jelenség példátlan a történelemben, és pusztán történeti tényezőkben nem is leli elégséges magyarázatát.

Ez a négy ismertető jegy alkalmas és elégséges arra, hogy Krisztus Egyházát megkülönböztessék azoktól a gyülekezetektől, melyek jogszerűen viselik a krisztusi nevet, és egyedül igaz Egyháznak bizonyítsák. Ez a bizonyítás, az apologetika *demonstratio catholica*-ja a jegyeket *negatív* értelemben alkalmazza a különféle felekezetekre, és megállapítja, hogy amelyik csak egynek is híjával van, már nem lehet Krisztus Egyháza; mert hisz minden egyes jegy Krisztus Egyházának lényeges, tehát szükségképes, elmaradhatatlan jegye. Ebben a kizáró szerepű, negatív értelemben szabad a jegyeket tágabban is értelmezni, mint az imént tettük. Így nevezetesen a tanítások és üdvözközök szentsége (tárgyi szentség) és a tanítás apostolisága magában nem ismertető jegy jellegűek; részint mert nem könnyen állapíthatók meg tárgyilag, részint, mert nem oly könnyű megmutatni, hogy egy-egy Krisztus igaz Egyházától elmaradt felekezet is legalább ideig-óráig szintén nem rendelkezhetik ezek valamelyikével. De bizonyos, hogy amely felekezet tévedést hirdet, nem szent tanítást és eszközöket alkalmaz és terjeszt, már nem a Krisztus Egyháza.

Pozitív értelemben a jegyeknek kettős alkalmazásuk van: *a)* Egyenként és összességükben kimutathatók a katolikus Egyházon, tehát *mint négy hatalmas pecsét hitelesítik* igaz voltát és krisztusi jellegét. Az ismertető jegyeknek ennél a formális alkalmazásánál nem szabad figyelmen kívül hagyni *szerves összefüggésüket*. Alapjegy az apostoliság, mely biztosítja a krisztusi eredetet és a történeti folytonosságot. Ennek forma szerint is az önállóság jellegét adja az egység jegye, melynek viszont fő ismertetője és biztosítása az apostoli utódlás. Az egység mint kifelé való zártság és befelé való összefogás az erőnek föltétele, mely kifejeződik kifelé az Egyháznak elterjedtségében és befelé a lélekművelésben, vagyis az egyetemességben és szentségben. Egység nélkül nincs egyetemesség, s ezért a vatikáni zsinat is *catholica unitas*-ról beszél; s viszont az egység az egyetemességben mutatja meg erejét. Ebből következik: Már egy jegynek gondos alkalmazása is elégséges a katolikus Egyház igazvoltának bizonyítására, mert abban burkoltan benne van a többi. Mindazáltal ajánlatos valamennyit kimutatni, mert mindegyik más-más mozzanatot helyez előtérbe, és így valamennyi együtt plasztikus képet ad az igazságról. *b)* Az ismertető jegyeket lehet az Egyházra oksági értelemben is alkalmazni. Mindegyik ugyanis *a történelmi és valláserkölcsei rendnek egy-egy csodája*, melynek csak közvetlenül Istenben lehet elégséges oka. Tehát közvetlen bizonyosságot tesznek annak az Egyháznak isteni eredetéről és jellegéről, melyről egész tartalmukban kimutathatók. Ezt az eljárást követi az apologetika, mikor a kereszténység elterjedéséből, fönnállásából és hatásaiból bizonyítja isteni eredetét (11. § 4.). Ebben a bizonyításban a kereszténységet ugyanis úgy veszi szemügyre, amint a történet folyamán tényleg megvalósult, vagyis mint egyházi kereszténységet.

Megjegyzés. A *görögkeletiek* is vallják, hogy van Krisztusnak igaz Egyháza, mely szerintük arról ismerhető meg, hogy tanítása azonos az első hét egyetemes zsinat tanításával

(a II. niceai zsinattal bezárólag). Ez a mozzanat azonban egyáltalán nem alkalmas arra, hogy Krisztus igaz Egyházának ismertető jegye legyen. *a)* Ha egymagában van, nehezen fölismerhető és megállapítható; a tanítás azonossága csak hosszadalmas és nem egyszer bonyodalmas exegetikai műveleteket kívánó tudós tevékenységgel állapítható meg. *b)* Ha meg is állapítottuk, hogy egy vallási közösség tanítása azonos a 8. századi egyházzal, még mindig kérdés, vajjon ama 8. századi Egyház csakugyan Krisztus igaz Egyháza-e? *c)* A tanítás azonossága úgy amint a görögök értelmezik, ellentétben van a krisztusi tanítás termékenységével (lásd 20. §).

A 16. századi *újítók* is állítottak föl kritériumokat az igaz Egyház megállapítására, jóllehet ez nem egyeztethető össze az igaz Egyház láthatatlanságáról vallott alaptanításukkal. Ezek szerintük a tiszta evangéliumi tanítás és a szentségeknek a krisztusi rendelés értelmében való kiszolgáltatása. Azonban ezek a mozzanatok szintén nem lehetnek ismertető jegyek. *a)* Hogy melyik a tiszta evangéliumi tanítás és a Krisztus szerinti szentségkiszolgáltatás, azt élő tanító egyházi tanúság nélkül sohasem lehet teljes bizonyossággal megállapítani; tehát a protestáns jegyek a jelzett dolgok ismeretét föltételezik. *b)* A 16. századi újítók tiszta evangéliumi tanítás néven értették a protestantizmus formai és tartalmi elvét (*sola Scriptura, sola fides*), és a törvényszerű szentségkiszolgáltatás az ő értelmezésük szerint a két szín alatti áldozás. Ezek azonban az Egyháznak nem lényeges vonásai (sőt a tiszta tannak protestáns értelmezése nem is födi az evangéliumi valóságot); tehát nem is lehetnek ismertető jegyek.

2. A katolikus Egyház apostolisága.

Az Egyház apostoliságának megállapítására a legközvetlenebb és *legbiztosabb út* az, mely az Úr Krisztus nyomdokain halad. Az Üdvözítő az ő Egyházát Szent Péter szikla-alapjára építette. Elég tehát azt kérdeznünk: Hol van Szent Péter utóda; ahol ugyanis az alap van, ott kell lenni magának az épületnek is. S minthogy csak azok a pásztorok és hívők mondhatók apostolutódoknak, akik az apostoli testület szerves tagjai, vagyis a szentpéteri főséget vallják, Szent Péter apostoli utódlásával igazolva van a vele szerves egységben élő előljárói testület apostolisága és egyben a formális apostoliság. Ezt az utat ajánlja az a körülmény is, hogy a történeti okmányok viszonylagos bősége és a történeti tényeknek általában hozzáférhető nyilvánvalósága miatt ez a kérdés pozitív módon is sokkal könnyebben oldható meg, mint bármely más püspöki szék apostoli utódlásának kérdése.

Tétel. A római pápa Szent Péternek az egyházi főségben törvényes utóda. Hittétel a Vaticanum ünnepélyes határozata értelmében.

A *zsinat*¹ ugyanis kiközösíti azt, aki tagadja, hogy «magának az Úr Krisztusnak rendelkezéséből és isteni jogon áll, hogy Szent Péternek az Egyház fölötti főségben állandó utódja legyen, vagy hogy nem a római pápa Szent Péter utóda ennek a főségnek viselésében». Ugyanígy beszélt már a 4. lateráni és a firenzei zsinat. A zsinat tehát elméleti igazságként kimondja, hogy Szent Péternek van utódja, és tényként, hogy ez a római püspök. Tagadták a görög szakadárok, Wiclif, Hus, a 16. századi újítók, kik a pápa főségét vagy a római püspökök nagyravágásából vagy Nagy Konstantin kedvezéséből magyarázták; a korunkbeli racionalista protestánsok és a modernisták pedig történeti fejlődés eredményének tekintik, melyben szerintük döntő szerepe van annak a ténynek, hogy Róma a Földközi-tenger világának a feje volt.

1. *Genetikus bizonyítás. Szent Péter Rómában halt meg, mint annak püspöke.* Minthogy Jézus Krisztus nem intézkedett tételesen az egyházi főségben, természetesen az az utódja, aki követi őt hivatalában, miként a következő magyar hercegprimás is a mostani esztergomi érseknek utódja lesz. Hogy Szent Péter csakugyan volt Rómában, és hogy ott vértanu halált

¹ Vatic. 4 c. 2 *Denz* 1825; Lat. IV; *Denz* 433; Lugd. II *Denz* 466; Florent. 494; cf. 621 (prop. Wiclif damn. 41.).

halt, ma már a protestáns kritika részéről is elismert tény,¹ melyet a Szentírás is elég világosan jelez.² Hogy Róma püspöke volt, már ebből a tényből is következtethető. Miért is töltött volna ott huzamos időt, ha nem azért, hogy apostoli tevékenységet fejtsen ki? Szent Pál³ a rómaiaknak oly intenzív hitéletéről tesz bizonyosságot, amely apostoli közreműködés nélkül nem érhető. Szent Péter Bábelből írja első levelét.⁴ Ez nem lehet az Eufrát melletti Bábel, mely abban az időben romokban hevert; az egyiptomi Bábel pedig jelentéktelen hely volt, és legkisebb nyoma sincs annak, hogy ott apostol járt volna. Ellenben Rómát az Apokalipszis is Bábelnek nevezi.⁵ Az atyák közül már Szent Ignác azt írja a rómaiaknak: Nem miként Péter és Pál parancsolok nektek.⁶

2. *Történeti bizonyítás.* Hogy a római püspök Szent Péter törvényes utódja és az Egyház feje, azt állandó és bőséges hagyomány mind elméletileg (keleti és nyugati atyák kijelentései), mind gyakorlatilag (a római püspökök és az egyházak illetőleg hívők magatartása) igazolja.

a) *Elméletileg:* Már *Szent Ignác* vértanu a római Egyházat így szólítja: «a szeretet-szövetség előjárója» (προκαθημένη τῆς ἀγάπης).⁷ Ἀγάπη nem egyszerűen szeretet-szolgálat, hanem magának Szent Ignácnak nyelvhasználata értelmében⁸ szeretet-szövetség, vagyis a keresztények egyessége, melyben elüljár, elnöki szerepet tölt be a római Egyház; amint utóbb világosabban is megmondja: «Másokat tanítottatok, és én elfogadom a tanítástokat és parancsaitokat»; az ő megyéje csakhamar elárvul majd és akkor «egyedül Krisztus és a ti szeretetek kormányozza azt püspök gyanánt».⁹

Iren a (Szent Páltól származtatott) titkos hagyományaikra hivatkozó gnosztikusokkal szembe helyezi az apostoli tanítást. Ez megtalálható ugyan, úgymond, minden egyházban, mely megőrizte az apostoli folytonosságot. Minthogy azonban mindezeknek utána járni hosszadalmas dolog, csak a legnagyobb, legősibb, általánosan ismert, a dicső Péter és Pál apostoloktól alapított Egyházra utal, amely megőrizte az apostoloktól kapott hagyományt püspökeinek napjainkig terjedő utódlásában. Erre támaszkodva ő megszegyenít minden zuggyülekezetet. Ad hanc enim Ecclesiam propter potioem (vagy: potentioem) principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis traditio.¹⁰ Ennek a sokat idézett, sokat tárgyalt, gallikánusoktól és anglikánoktól sokszor elferdített helynek értelmezése (az eredeti elveszett, a fönmaradt latin fordítás valószínűleg a némileg rontott szövegű eredetinek fordítása) némely részletében nehézségeket okoz (cf. Hettinger 582–4). De a vázolt összefüggés nem hagy kétséget tartalmának fő mozzanatai iránt: Az eretnekekkel szemben hit dolgában dönt a római Egyház, mert neki hézagatlan apostoli utódlása miatt joghatósági elsőbbsége van a többi egyház fölött; minden egyéb egyház tartozik vele egyetérteni hit dolgában.

Ciprián nem emelkedett a pápa főségének egészen tiszta ismeretére; talán az afrikai egyházak viszonylagos önállósága miatt, talán megbámult mestere, Tertullian montanista pápa-ellenességének hatása alatt nagyon is eltelt a püspöki méltóság tudatával. Mindazáltal a

¹ Lásd *Harnack* Chronologie der altchristlichen Litteratur I 244 és *Lietzmann* fönt idézett munkáját.

² Act 12,17, aminek értelmében Szent Péter első római útja valószínűleg a fogsága utánra esik.

³ Rom 1,8; 15,20–24.

⁴ 1 Pet 5,11.

⁵ Ap 17,5; cf. *Euseb.* Hist. Ecl. II 15.

⁶ *Ignat.* Rom 4; cf. *Clemens R.* 5; *Hippolyt.* Philosoph. VI 20; *Tertul.* Praescript. 36; *Marc.* IV 5; *Euseb.* Hist. Ecl. II 25.

⁷ *Ignat.* Rom. init.

⁸ Tral 13, 1; Rom 9, 3; Phil 11, 2; Smyrn 12, 1; Mart. Ign. 5, 3.

⁹ Cf. *Funk* Kirchengesch. Abhandlungen I 2 kk.

¹⁰ *Iren.* III 3, 2.

római Egyházat az összegyűjtés matrix-ének és gyökerének mondja.¹ Némely szakadár afrikairól azt írja Kornelius pápának: «Van merszük odahajózni Szent Péter székéhez, a fő Egyházhoz, ahonnan a papi egység keletkezett (ad cathedram Petri atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est)».² Általában erősen hangsúlyozza, hogy a római püspök fősége az egyházi egység alapja (una ecclesia et cathedra una super Petrum Domini voce fundata).³ Az ő tanúsága szerint *Szent István pápa* azt mondja magáról, hogy ő «utódlás által Szent Péter székének birtokosa».⁴

A 4. századtól kezdve bőségesek mind a nyugatiaknak, mind a keletieknek tanúságai: Szent *Jeromos* pl. azt írja Damazus pápának: «Én csak Krisztust követem, és ezért Szentségedhez, azaz Szent Péter székéhez csatlakozom. Tudom, hogy erre a kőszálra épült az Egyház». Ugyanígy ír Szent Ambrus Szirícus pápának. Szent *Ágoston* szereti ugyan Mt 16-ot általánosabb értelemben magyarázni; mindazáltal ismételtelen kifejezést ad annak a meggyőződésének, hogy a római Egyházban «mindig fönnállt az apostoli katedra fősége», «legfőbb tekintélye», «Szent Péter méltósága;» a mostani pápa Szent Péter utódja. Ugyanez a meggyőződésük a nagy görög atyáknak: Naziánzi sz. Gergely szerint Róma vallási hatalmával az egész földkereksége fölött elsőbbséget visz.⁵ Damaszkusi sz. János is legalább oldallagosan elismeri a pápa főségét. Sokkal bőségesebb és határozottabb azonban a keleti egyháznak gyakorlati tanúsága.

b) Jelentős és beszédes *tények* mutatják, hogy a római püspök úgy cselekedett mint az Egyház feje, s a püspökök és hívek úgy tekintették és úgy viselkedtek vele szemben, mint aki krisztusi tekintéllyel kormányozza az Egyházat. Már Római sz. *Kelemen* valószínűleg a saját kezdeményezésére és teljes tekintéllyel intézkedik a korintusi Egyház viszályában.⁶ *Anicétust* († 166) az agg Polikárp fölkeresi a húsvét ünneplésének sokat vitatott kérdésében.⁷ *Eleutériust* (174–189) kéri a lyoni vértanú, hogy teremtsen rendet a montanistáktól fölzaklatott ázsiai és frigiai Egyházakban.⁸ *Viktor* (189–199) kiközösítés terhe alatt követeli az ázsiai püspököktől, hogy a húsvét idejének sokat tárgyalt kérdésében alkalmazkodjanak a római Egyházhoz.⁹ *Callixtus* (217–222) korlátlan bűnbocsátó hatalmat vitat minden egyház számára, mely Rómával közösségben van (omni ecclesiae Petri propincae); és ezt Tertullian szatirával, mégis határozottan és jellemző kifejezéssel döntő végzésnek (edictum peremptorium) mondja; egyben tanuságot tesz, hogy Mt 16-ot a katolikusok abban az időben Szent Péter főségére értelmezték, és a pápában Szent Péter utódját látták.¹⁰ Ugyanabban az időben, sőt valamivel előbb (a 2. század vége felé) jártak Rómában hitkérdések elintézése végett Hegešippus, Irén, Aberkius; eretnekek, mint Marcion, keresték Róma kegyét és jóváhagyását.¹¹ Az eretnekek újrakeresztelésének ügyében *I. István* azzal a tekintéllyel lép föl, mely föltétlen elismerést vár. *Dénes* pápa (259–268) Alexandriai Dénest kérdőre vonja a Szentháromságról vallott tanításában, és az igazolja magát.¹² A 4. században pedig épen a

¹ *Cypr.* Epist. 48, 1.

² *Cyprian.* Epist. 55, 14.

³ Epist. 43, 5; Unit. Eccl. 4.

⁴ *Cypr.* Epist. 75, 7. A mostanában sokat vitatott kérdésre nézve lásd Poschmann fönt (302. lap) idézett lezáró munkáját.

⁵ *Hieron.* Epist. 15, 2; cf. 41, 2; adv. Pelag. I 14. *Ambr.* Epist. 42; cf. in Ps 40, 30 Excess. fratris I 47. *August.* Epist. 43, 7; 53, 1 2; 18 6, 2; 191, 2; Lit. Petil. II 118; Ps c. Donat. *Nazianz.* Carn. 2, 1; *Theodoret.* Cyr. Epist. 116.

⁶ Ezt *Harnack* is elismeri: Dogmengeschichte I 4485; cf. *Iren.* III 3, 3.

⁷ *Euseb.* Hist. Ecl. V 27; *Iren.* III 3.

⁸ *Eus.* H. E. V 5.

⁹ *Euseb.* V 26.

¹⁰ *Tertul.* Pudic. 21.

¹¹ *Euseb.* IV 22; V 4.

¹² *Euseb.* VII 9 26; *Athanas.* Decr. Nicaen. syn. 25.

keleten dúló nagy eretnek mozgalmak igazolták fényesen a pápa főségét: a keletnek a nyugattal szemben kifejlődött és történetileg nagyon is érthető antagonizmusa dacára az eretnekek és a katolikusok egyaránt Rómához fordulnak, hogy igazságot tegyen köztük, és mindig az a párt bizonyult katolikusnak, mely Rómával tartott (Newmann). Atanáz az ariánusok ellen, Aranyszájú sz. János az ádáz császárnéval szemben a pápánál keresnek védelmet.¹ I. Celesztin az efezusi zsinat, I. Leo a kalcedoni zsinat irányítója, és követek által azokon nem mint tanácskozó felek, hanem mint ítélkező bírák vesznek részt.

Nehézségek. 1. Épen a *kalcedoni zsinat 28. kánonjában* «Új-Róma trónusának megadja ugyanazokat a kiváltságokat (πρεσβεῖα), melyeket a régi atyák joggal adtak volt meg a régi Rómának». – Ezt a kánont azonban a pápák sohasem hagyták jóvá, a nyugati atyák tiltakoztak ellene (már I. Nagy Leo elvetette). Különbösen is ebben a kánonban valószínűleg nem az egyetemes egyházi főségről, hanem a keleti, illetőleg a nyugati patriarchátusnak patriarkai, tehát egy területre korlátozott jogairól van szó.

2. Ha az első időktől kezdve a pápák «*Szent Péter és Pál tekintélyével* léptek föl, és mások a kettőt együtt emlegették mint a római Egyház alapítóit, bizonyos, hogy csak a római Egyház hitének tanuiként emlegetik a kettőt együtt; a jogi főségben a római püspök mindig csak Szent Péternek utódjaként szerepel. Ha pedig Nagy sz. Gergely pápa az *egyetemes püspök* címét visszautasította mint káromló nevet, egyrészt a féktelen nagyravágású konstantinápolyi püspöknek (Ioannes Ieiunator) akart gyökeres példát adni, másrészt el akarta kerülni azt a látszatot, mintha a többi püspök méltóságát kisebbiteni akarná vagy elhomályosítani.

3. Ha általában az elméleti vagy gyakorlati bizonyságokban itt-ott nincs meg a kívánatos teljes határozottság és világosság, meg kell fontolni, hogy *a) a pápaság dogmája is mutat katolikus értelemben vett fejlődést.* Később alakult történeti helyzetek és föladatok kipattantják azt, ami kezdetben csirában volt meg; ez a fejlődés törvénye, amelyet Jézus Krisztus előírt egész Egyházának, tehát sziklaalapja számára is. Egyébként az első terjeszkedéssel és elhelyezkedéssel járó nagyobb mozgalmasság és a hozzá szükséges nagyobb plaszticitás megkívánta, hogy az első időkben a főséget képviselői inkább szeretettel mint hatalommal gyakorolják. Ezért a legelső időkben a primátust inkább az alap szerepében látjuk: csöndes tevékenységével, sőt úgyszólván merőben létével összefogja és tartja az épületet; hatalmát inkább azon mutatja, aki beléütközik. Utóbb, az eretnekségek és zsinatok korában, mint a kulcsokat kezelő családtya rendelkezik Krisztus házában; és csak a megszilárdulás korában gyakorolja egész terjedelmében, szoros jogi formák között a teljes oldó és kötő hatalmat. *b) Ha itt-ott megcsendülnek olyan hangok is, hogy a püspököknek a pápával egyenlő jogaik vannak, nem szenved csorbát a pápa jogi főségének gondolata.* Hisz tartalmilag a pápának hatalma is püspöki jellegű, épúgy mint más püspököké. Csak terjedelemben nagyobb: ami a püspök a megyéjében, az a pápa az egész Egyházban. *c) Egyes egyházaknak, püspököknek (Ciprián, Firmilianus), császároknak, sőt olykor népeknek is tusakodása egyes pápai intézkedések ellen nem jelenti még a pápa jogi főségének tagadását, hanem csak tiltakozást gyakorlásának módja ellen; tehát egyházfegyelmi mozzanat.*

Ami nevezetesen *Szent Ciprián esetét* illeti, bizonyos, hogy az eretnekek újrakeresztelésének kérdésében ellenállt I. István pápa intézkedéseinek. De az is kétségtelen, hogy elméletileg és elvben a római püspök főségét sem nem tagadta, sem nem támadta; gyakorlati magatartását talán azzal igazolta maga előtt, hogy a pápa az adott esetben ő szerinte túllépte joghatósági hatáskörét. Bármint van is a dolog (lásd Poschmann művét), maga ez az eset is fényesen igazolja a pápa főségét. Jóllehet ugyanis az afrikaiak Ciprián és az ázsiaiak Firmilianus vezetése alatt figyelemreméltó érvekkel, és még nagyobb erővel, elszántsággal és

¹ Athanas. Apol. c. Arian. 20 35; Euseb. Hist. Eccl. II 15. Chrysost. Epist. 1 ad Innocent. 1.

szenvedelmességgel küzdtek az eretnekek újrakeresztelése mellett, nem telt bele félszázad, és István pápa álláspontja győzött az egész vonalon.

3. *Dogmatikai bizonyítás.* Az egyházi főségnek Jézus Krisztus akaratából fõnn kell maradnia a világ végezetéig (283. lap). Ha már most nem volna az Egyháznak feje az a római püspök, aki magát kezdettõl fogva annak vallotta és ennek a meggyõzõdésnek szellemében cselekedett, akit az Egyház az elsõ eretnekek kora óta annak ismert el: még kevésbbé jöhetne szóba más valaki, aki maga soha nem lépett föl ezzel az igénnyel, sem mástól ilyen címen elismerésben nem részesült. S így az Egyháznak egyáltalán nem volna feje. Ámde akkor megghiúsulna Jézus Krisztus rendelkezése, mely örök idõkre Szent Péter szikla-alapjára építi az õ Egyházát.

Következmények. 1. *A pápa ugyanolyan jellegû és terjedelmû hatalomnak birtokosa, amilyent Jézus Krisztus Szent Péternek adott volt.* Ennek a hatalomnak természetét a *vatikáni zsinat*¹ így határozza meg: «Ki van közösítve, aki azt mondja, hogy a római pápának csak felügyelõi vagy irányító tiszte van, nem pedig az egész Egyházra kiterjedõ teljes és legfõbb joghatósága, nemcsak a hit és erkölcs ügyében, hanem az egész földön elterjedt Egyház fegyelmére és kormányzatára tartozó ügyekben is; vagy hogy annak a legfõbb hatalomnak csak oroszlánrésze övé, nem pedig egész teljessége; vagy hogy ez a hatalom nem rendes és közvetlen, akár az összes és egyes Egyházak fölött, akár az összes és egyes pásztorok és hívõk fölött».

A pápa hatalma tehát *a) joghatósági* (lásd 277. lap). *b) Teljes*; vagyis a pápa annak az összes tanító, papi és kormányzó hatalomnak birtokosa, melyet Jézus Krisztus az õ Egyházának adott; és nem szabad azt mondani, hogy az a hármass hatalom a maga teljességében az apostoli testületnél van letéve, s a pápának csak része van belõle, ha mindjárt oroszlánrésze is. Hanem azt kell mondani: annak a hármass hatalomnak, melyet Jézus Krisztus az õ Egyházára bízott, két alanya van: a pápa és az apostoli testület² (természetesen a püspökök mint apostolutódok a pápa nélkül nem alkotnak apostoli testületet). Tehát a pápa joghatóságának egyetlen korlátja az isteni jog, melyet Jézus Krisztus adott az Egyháznak.³ De ez a korlát teljesen elegendõ annak a látszatnak elhárítására, mintha a pápa egyetemes joghatósága önkényurasággá fajulhatna. Hisz isteni törvény kötelezi, isteni elõírás irányítja és isteni támogatás segíti a pápát, hogy a Krisztus testének épülésére és ne romlására éljen nagy hatalmával, melyhez még megközelítõt sem kapott soha ember.⁴ *c) Legfõbb*; vagyis sem az összegyház, sem semmiféle egyházi testület nem áll a pápa fölött,⁵ mint a konstanciak és bázeliak akarták a zsinatot a pápa fölé tenni; hanem a pápa maga mindezek fölött áll. *d) Közvetlen*; azaz közbensõ egyházi hatalmak (áldozópapok, plébánosok, püspökök) közvetítése nélkül kiterjed minden pásztorra és hívõre; a pápa *episcopus Ecclesiae* és *episcopus episcoporum*. Eszerint minden hívõnek két püspõke van: saját megyéspüspõke és a pápa; és ebbõl nem keletkezhetik zavar vagy függelmi összeütközés; hisz a megyéspüspõk és a pápa nem mellé-, hanem alá- és fölérendeltség viszonyában vannak; olyanformán, mint egy

¹ Vatic. 4 cp 3 Denz 1827.

² Cf. Denz 1325.

³ A gallikánusok, febroniánusok, ókatolikusok (Döllinger is) szerették idézni a *firenzei zsinat* határozatát: «Ünnepélyesen kimondjuk... hogy a pápa Szent Péterben az egész Egyház fölött teljes pásztori, királyi és kormányzó hatalmat kapott a mi Urunk Jézus Krisztustól, καθ' ὄν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται; ami szerintük annyit jelent: ama mód (= mérték) szerint, melyet a zsinatok ténykedései és a kánonok tartalmaznak. Ámde a zsinatnak fõnmaradt hiteles aktái szerint a latin szöveg, mely szintén eredetinek és nem a görög példányból való fordításnak készült, azt mondja: Quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum etc., vagyis «amint azt a zsinatok ténykedései és a kánonok is tartalmazzák.»

⁴ Bernard. Consider. különösen III 4, 15 17.

⁵ Denz 1323 1830.

katonának a közvetlen följebbvalója is a hadvezér is parancsnoka, anélkül hogy ezért csorba esnék a katonai fegyelmen.

Ezeknek az elvileg kétségtelen *jogoknak tényleges gyakorlása* jogi és történeti mozzanatoktól is függ. Nevezetesen nem lehet tagadni, hogy az ú. n. ál-izidori dekretálisok nem csekély mértékben hozzájárultak a pápai főség jogi következményeinek teljes kiépítéséhez. De súlyos történeti tévedés az a hiedelem, hogy a pápai jogok erre a fikcióra támaszkodnának. Azok a dekretálisok csak azt foglalták össze, ami már századok óta gyakorlatban volt a nyugati egyházban.

A pápa azonban nem úgy tartja kezében a legfelső egyházi hatalmat, hogy mellette minden más hatalom árnyékhatalommá süllyed. Nevezetesen *a püspökök isteni jogon rendelkeznek saját egyházmegyéjükben rendes és a maga nemében teljes joghatósági hatalommal*, melynek birtoklásában természetesen alá vannak rendelve a pápának mint az Egyház és az apostoli testület fejének; de nem egyszerűen az ő helyettesei, hanem magának Jézus Krisztusnak megbízottjai; hatalmuk nem egyszerűen hivatalnokság, hanem valóságos egyházfejedelmi hatalom, mint azt világosan kimondja a Szentírás¹ és meghatározzák az egyházi tanítások. Ennélfogva a pápa fönntarthatja magának a püspökökkel szemben is a joghatóságot bizonyos személyek és ügyek fölött, átmenetileg vikáriusok által kormányozhat bizonyos területeket; de meg nem tehetné, hogy az összes püspökségeket megszüntetné és apostoli vikáriusok által kormányozná és így nemcsak egyetemes, hanem egyetlen püspök lenne.

A püspöki kormányzó hatalom *jellegét* illetőleg kétségtelen, hogy *a pápának legalább hallgatóságos elfogadása nélkül nem emelkedhetik érvényre*. Hisz a püspök csak azáltal lesz a maga egyházmegyéjének pásztora, hogy az apostoli testületnek tagja; ám lehetetlen egy testület tagjának lenni a fejnek akarata vagy legalább hallgatóságos beleegyezése ellenére. Ezt a legalább hallgatóságos elfogadást a pápa a régi Egyházban a szomszédos püspökök, utóbb a metropoliták és patriarkák által gyakorolta; kb. ezer esztendő óta a nyugati Egyházban közvetlenül gyakorolja. Vitás kérdés azonban, vajjon a püspöknek az ő egyházmegyéjére kiterjeszkedő kormányzó hatalma *közvetlenül Istentől származik-e, vagy pedig a pápa közvetítésével száll-e birtokosára?* Tekintély jellegű egyházi tanítások nem döntöttek ebben a kérdésben; a hittudósok között sincs egyetértés.² Azonban a Szentírás szavának («Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra, melybe a Szentlélek titeket püspököknek helyezett, hogy kormányozzátok az Istennek Egyházát») ³ közvetlenül kínálkozó értelme mégis az, hogy az egyházmegye kormányzására is a Szentlélek és nem a pápa rendeli a püspököt. Ez a nézet mindenesetre könnyebben okolja meg és óvja a püspöknek önálló egyházfejedelmi hatalmát, és jobban megmagyarázza azt a történeti tény, mely szerint az egyházi jogtörténet a középkorig nem tud arról, hogy a püspöki hatalom átruházására külön kifejezett pápai ténykedés szükséges. Eszerint tehát a püspök a kormányzói hatalmat a legnagyobb valószínűség szerint azzal a ténykedéssel együtt kapja, mellyel püspökké lesz. A pápának legalább hallgatóságos elfogadása aztán szükséges ennek a hatalomnak érvényes gyakorlásához.

2. *A pápa isteni jogon (iure divino) lesz az Egyháznak teljes hatalmú jogi feje.* Isteni jog rendelkezése ugyanis az, mely Szent Péter főségét az Egyházban állandósítja. Amde ennek a főségnek mindenkori birtokosa a pápa, aki tehát nem a fejedelmek vagy az Egyház akaratóból, vagy épen történelmi fejlődés eredményeképp, hanem isteni rendelkezés erejénél fogva bírja a legfőbb joghatósági hatalmat az Egyházban. Ennek az igazságnak nem áll útjában az a tény, hogy emberek jelölik meg Szent Péter mindenkori utódjának személyét. Más dolog ugyanis a

¹ Act 20,28; Trid. 23 cp 4; c. 7 8; Vatic. 4 cp 3 Denz 1826.

² *Benedict. XIV* Synod. dioec. I 4, 2.

³ Act 20,28.

hatalom megadása, és ismét más e hatalom birtokosának megjelölése; a papszentelésben is a papi karizmát az Isten adja, a szentelésnek mint eszköznek közvetítésével, jóllehet a személyt az Egyház választja ki.

Az előzőkből következik, hogy az Egyházban *a pápán és a megyéspüspökön kívül nincs egyházi méltóság, melynek isteni jog címén joghatósági hatalma volna a hívők fölött*. Az érsekek, metropoliták és patriarkák csak egyházi jogi úton kaptak bizonyos jogokat más püspökök fölött; a plébánosok pedig azt a joghatóságot, melyet híveik fölött (lelki téren, in foro interno) gyakorolnak, szintén csak egyházi jogi intézkedések útján bírják, és nem krisztusi rendelkezésből, amint tévesen hirdették a janzenisták.¹

Kérdés, vajjon az egyházi főség elválaszthatatlanul és isteni jogon van-e összekötve a római püspöki székkal? – Erre nézve vitán fölül áll, hogy *a fő nélküli Egyház* akár zsinaton akár zsinaton kívül nem viheti végbe a szétválasztást. Vajjon *a pápa* megteheti-e, vita tárgya, melynek eldöntése azon fordul, vajjon Szent Péter Istennek (akár előzetes akár utólagos) akaratóból választotta-e Rómát püspöki székhelyéül. Bizonyos, hogy ez nem történt Istennek külön gondviselés jellegű vezetése nélkül²; s az is kétségtelen, hogy Jézus Krisztusnak kifejezett akarátát egyenesen, a kinyilatkoztatás forrásaiból igazolni nem lehet. A legtöbb teologus mindazáltal az atyák állandó meggyőződéséből és a zsinatok beszédmódjából azt következteti, hogy *a szétválaszthatatlanság teológiailag bizonyos*, főként azért, mert különben nem lehetne «római» katolikus Egyházzal beszélni; s joggal hangsúlyozzák, hogy ez a tétel nem tartalmazza azt a fátumszerű hiedelmet, hogy Róma okvetlenül fönmarad a világ végezetéig; mert Róma pusztulása esetében is a pápa maradhat római püspök, miként az volt akkor is, mikor hetven esztendeig Avignonban székelt.

3. *A római katolikus Egyház Krisztus igaz Egyháza*, mert egyedül ő rendelkezik az apostoliság jegyével.

A különféle *keresztény nevet viselő felekezetek* már keletkezésükkal megtagadták mind az *apostoli eredetet* mind az *apostoli folytonosságot*; valamennyi az ősi Egyháztól való elpártolás útján és az Egyház feje ellen való lázadásban született. Különbélék voltak az indítékaik és viszontagságaik; egyben hasonlítanak: *Ecclesiam non audire*.

Egészen nyilvánvaló ez a *protestáns* felekezeteknél, melyeknek régibb képviselői az apostoli folytonosságot azzal akarták megóvni, hogy az Egyházban mindig voltak újítók, akik mintegy a hivatalos Egyház mellett haladó protestáns hagyománynak lettek volna hordozói. Ezt azonban az Úr Krisztus rendelkezése egyenesen kizárja; ő Péter szikla-alapjára építi az Egyházat, apostolait küldi teljes hatalommal, és velük marad a világ végezetéig; aki rájuk hallgat, üdvözülni, aki nem, elkárhozik. S így értelmezi szavát a régi Egyház is: akik nem voltak egyetértésben a katolikus Egyházzal, és annak fejével, azokat mint az Egyházra nem hallgatókat kirekesztették. A mindenkor szakadárók és eretnekek lázadozása és negativitása nem elég a jogutódlás és folytonosság megteremtésére; a tagadás sokszerű és egységbontó, nem építő, hanem rontó elv. Ha az apostolok jogos utódjai mellett még a rendkívüli «reformátorok» sora is gyakorolna törvényes felsőbbiséget, az Egyháznak két mellérendelt vezetősége volna, melyeknek összhangzatos együttműködését semmi sem biztosítaná; ez tehát a zavarnak és széthúzásnak törvényesítése volna az Egyházban. Különben is hol vannak itt azok a «jelek», (csodák, jövendölések, messze ragyogó szentség), melyek a rendkívüli isteni követeknek az üdvtörténet során mindenkor nyilvánvaló pecsétjei voltak? A különféle *keleti* és görög egyházakban is hiányzik az Egyház fejével való közösség, tehát az apostoli folytonosság formai eleme, ha esetleg meg is volna az anyagi apostoli folytonosság, nevezetesen az apostoli alapítás, melyet talán némi igazsággal lehet állítani némely régi keleti egyházzal.

¹ Denz 1509 1510.

² Thom III 35, 7 ad 3.

Valamennyi megtagadta az *apostoliság formai elvét*, Szent Péter utódjának főségét, melyet elődjeik még vallottak; tehát más egyház lett belőlük. Mint ilyenek (mint görögkeleti vagy luteránus egyház) hosszú évszázadokkal az apostolok után keletkeztek; tehát nem lehetnek apostoli Egyház. Azonkívül kifejezetten és programszerűen függetlenítették magukat (különösen a protestánsok és a görögkeletiek) a római Egyháztól; tehát készakarva elváltak az apostoli testülettől. Minthogy így forma szerint föladták az apostoliság elvét és biztosítékát, nem csoda, ha elvben megváltak a belső apostoliságtól is, különösen a tanítás apostoliságától. Ezt világosan mutatja a protestánsok tétovázása a tanítás terén, melynek története az evangéliumi igazság lemorzsolása egészen a krisztustagadásig (lásd az «Apostolicum» körüli vitát¹). Bő bizonyosságot szolgáltat rá a keletiek hitéletének és hitvallásának története is.

Viszont a *katolikus Egyház apostolisága* szembetűnő. A katolikus Egyház feje, a pápa ugyanis feje a római Egyháznak, mely Szent Pál tanúsága szerint apostoli eredetű. Sőt a római Egyház püspöke mint az Egyháznak feje Szent Péter jogutóda; a többi katolikus egyházfő pedig vele jogi, tanításbeli és szentségi egyességben van; tehát minden katolikus egyházi előjáró legalább forma szerint apostolutód. Ezzel pedig biztosítva van valamennyinek apostoli eredete és folytonossága, s nevezetesen a tanítás apostolisága is. Az egyháztörténet tanu rá, hogy a katolikus Egyház sohasem kompromittálta az apostoli tanítást; az első eretnekségek kora óta elve volt nem engedni az apostoli hagyományból. Már az első eretnekekkel szembe szögezte az Apostoli hitvallást és az apostoli utódlás elvét; és ettől nem tágitott, ha még oly érzékeny áldozataiba került is.

Az apostoliságnak ezt a katolikus kritériumát könnyen és biztosan lehet alkalmazni. Jézus Krisztus Szent Péter szikla-alapjára építette Egyházát; tehát *ott lehet találni Krisztus igaz Egyházát, ahol Szent Péter széke*, a szikla-alap található. Már Szent Ambrus beszéli testvéréről, Satyrusról, hogy mikor hajótörés ismeretlen tájakra vetette, minthogy az igaz hitet mindennél többre becsülte, ama helynek püspökétől mindjárt csak azt tudakolta: egységben van-e a római Egyházzal? Ugyanígy tett Szent Jeromos a keleti szakadások láttára: «A háromfelé szakadt egyház szétkapkod engem. Én meg azt kiáltom: aki Szent Péter székével van egységben, az az én emberem!» Szent Ágoston hívja a donatistákat: «Jöjjetek testvérek, ha a szőlőtőbe akartok iktatódni. Fáj az ember szíve, így lemetszve látni benneteket. Olvassátok meg a püspököket, kezdve Szent Péter székén, jól ügyeljete, az atyák ama sorában melyik kire következik: ez az a szikla, melyen nem vesznek erőt a pokol gögös kapui».²

3. A katolikus Egyház egysége és egyetemessége.

1. *A katolikus Egyházban megvan az az egység*, melyet Jézus Krisztus az ő Egyházának alaptulajdonságává és ismertető jegyévé tett.

Megvan a *hit egysége*, amennyiben az Egyháznak minden tagja legalább is burkolt hittel elfogadja és vallja mindazt, amit az Egyház hívés végett eléje ad; tehát kész hittel fogadni az előtte még ismeretlen és ki nem mondott hitigazságokat is. Ezt a hitegységet nem bontják meg a nem-tudatos *eretnekek*; mert hisz elvben ők is alávetik magukat a tanító Egyház tekintélyének. Nem bontják meg a titkos tudatos eretnekek; mert az egység mint ismertetőjegy az Egyháznak csak látható oldalára vonatkozik. Még kevésbé homályosítják a különféle hittudományos iskolák, mert ezek a kinyilatkoztatott igazságnak nem megvallásában, hanem tudományos tárgyalásában térnek el egymástól; és főnállásukkal bizonyosságot tesznek arról,

¹ Megindította Harnack Das apostolische Glaubensbekenntnis 1892; cf. Dörholt Das Taufsymbolum I 1898.

Nálunk is Tisza István indítványt tett a ref. konventben, hogy az Apostoli hitvallást a «modern» igények szerint át kell dolgozni, és «a test feltámadását» el kell hagyni.

² Ambr. Excess. fratris I 47. Hieron. Epist. 16. August. Ps. c. Donat.

hogy a hit egysége nem holt egység, hanem az életet jellemző feszültségek, gazdagság és termékenység egysége (I 242). Nem lehet hivatkozni a sok eretnek tanításra és mozgalomra, melyek idő folytán az Egyházban keletkeztek. Ezek ugyanis *a)* nem az Egyházból születtek; nem a belévetett isteni magnak vetése, hanem a bűnbe rögzött emberi természet konkolya. *b)* Az Egyház ezeket mindig határozottan és aránylag hamar kivetette kebléből, és így velük szemben egységét mindig az élő egészséges szervezetnek plaszticitásával érvényesítette és óvta.

A katolikus Egyházban mindig megvolt a *szenstégi egység*, amennyiben ugyanazt a szentáldozatot mutatták be, ugyanazokkal a szentségekkel éltek, vagy legalább tudatosan egyet sem utasítottak vissza. Ennek az egységnek nem jár ellenére a szertartások különfélesége a keleti és nyugati egyház keblében; mert azok a különbözőségek nem a Krisztus Urunktól, illetőleg az apostoloktól ránk maradt lényegre vonatkoznak, hanem annak a lényegnek külső kifejezése és kiépítése lettek. Az effélékben az Egyház mindenkor kimélettel és tekintettel volt a népi és történeti adottságokra; a legnagyobb feszültségek idején sem tett a keletieknek szemrehányást a szertartási különbségek miatt. Épen ebben a tekintetben is katolikusnak bizonyult az egysége: elég erős és tág ahhoz, hogy számos külön elemet fogjon egybe.

A katolikus Egyházban megvolt és megvan a *kormányzati egység*, amennyiben mindig vallotta, hogy a kormányzó Egyház hatalma krisztusi meghatalmazás, amelynek vezetését a hívő tartozik lelkiismeretben elfogadni; s nem pusztán pedagógiai gondoskodás, melyet a gyöngéknél illik igénybe venni, melyen azonban az önálló, erősek, nagykorúak (s ha ennek megállapítása az érdekeltekre magukra van bízva, ki nem tartja magát annak?!) túltehetik magukat. S ebben van a katolikus Egyház egységének gyökere és biztosítéka, az egyházi egység belső elve: a katolikusok elvben ismerik el az egyházi vezetőséget isteni meghatalmazottsággal rendelkezőnek és ennél fogva lelkiismeretben kötelezőnek, és nem egyszerűen hasznos vagy kényszerű ténynek tekintik; s minthogy az egész Egyháznak egy a feje, akinek egymagának is isteni jogon kijár az Egyháznak tartozó engedelmisség, az egység külsőleg is biztosítva van.

A Krisztus rendelte főre támaszkodó egység nem ingott meg a nagy *nyugati szakadás* idején sem; az elv akkor is el volt ismerve, ha az elv hordozóira, a személyekre nézve kétségek merültek is föl. Ennek csattanós bizonyítéka az a tény, hogy mihelyt a személyi kétségek megszűntek a konstanci zsinaton, nyomban megszűnt a szakadás is. Ez a fegyelmi és jogi egység azonban nem zárja ki a járulékos dolgokban a koronkénti és országonkénti különbségeket, s nevezetesen az egyházi vezetőség engedelmes követése mellett a szükséges egyéni iniciatívát (lásd a nagy szentek életét) ama sokszor idézett (Szent Ágostonnak tulajdonított) elv értelmében: *in necessariis unitas, in non necessariis libertas, in utrisque caritas*. Ma különösen a nyugati emberiség lelki atomizálódása tetőfokán épen világnézeti kérdésekben a nézeteknek és magatartásoknak micsoda vásári sokfélesége tarkállik mindenütt! Ezzel szemben az Egyház, mely annyi népet és annyi kultúrát ölel át, zárt egységet mutat. Ez a példátlan egység, idegenek bámulatának, ellenfelek irigykedésének tárgya fejedelmi gesztussal rámutat ennek az egységnek titkos forrására: Az Egyházban élő és érvényesülő egy Istenre, egy Krisztusra. Így az egység az igazságnak messze világító lángjegye; az igazság egy, a tévedés sokfejtű.

A keresztény nevet viselő *nem-katolikus közületekben* nincs meg az egység. Hisz valamennyi híjával van az elemi erővel dolgozó széthúzó tendenciák ellenében az egység nélkülözhetetlen biztosítékának, a krisztusi tekintéllyel kormányzó egyházfőnek és az iránta tartozó természetfölöttileg megalapozott föltétlen hódolatnak.

Ezért aztán az apostoli tekintélyt elvben még hirdető *keleti egyház* is autokefálságában voltaképpen akefál, fejetlen; és ez a fejtelenség meg is termette gyümölcseit: a görög ortodox név legalább 20 különálló vallási gyülekezetet takar, s ezek egyenként sem rendelkeznek

azzal az egységgel, melyet merevségük kifelé mutat. A legjelentékenyebb köztük, az orosz egymaga kb. kétszáz szektát hordoz magában, és velük szemben tehetetlen az az egyház, melynek papjai nem prédikálnak, püspökei nem tévedhetetlenek, patriarkái nem képviselhetik krisztusi tekintéllyel és szabadsággal a kinyilatkoztatás ügyét, minthogy elvben az államfőt ismerik el egyházfőnek. Persze, az orosz szovjeturalom totalitási programjával és erőszakosságával itt is új helyzetet teremtett. Az orosz egyháznak meg kell itt mutatni, van-e benne az állami támogatástól és gyámkodástól független életerő, mely le tudja győzni a kiirtására irányuló üldözést.

A *protestantizmus* voltaképpen gyűjtőnév különféle kisebb-nagyobb szekták számára, melyek sok és lényeges dologban eltérnek egymástól, miként már keletkezésükkor Zwingli és Kálvin szembehelyezkedett Lutherrel. A protestantizmus ellenmondásban és lázadásban fogantatott, és születésének ettől az anyajegyétől nem tud szabadulni: a belső bomlást és szakadozást nem tudja megakadályozni. Európában még némi akadékoskodást vet az államhatalom, mellyel össze van nőve, de már Amerikában, ahol szabad az egyház a szabad államban, a különféle felekezetek száma ma már meghaladja a kétszázat. De egy-egy felekezeten belül sem lehet szó egységről; mert ott munkában van a protestantizmus formai elve: a szabad szentírásmagyarázat, mely megnyitja az alanyi önkény összes zsilipjeit, és betű szerint annyi vallási meggyőződést teremt, ahány fő van. Sokan szeretnék ugyan elhithetni, hogy ez a sokféleség az evangéliumi szabadság jele és az igazság termékenységének bizonyossága; azonban komolyan vallásos protestánsok is fájdalmasan érzik, hogy nem lehet evangéliumi szabadság az az összevisszaság, mely végül is krisztustagadásba torkollik; nem is lehet termékenység jele az a zűrzavar, mely egységesítő erőt nem tud kifejtetni és még típusbeli azonosságot sem teremt. Az egyházi egységnek megmentése végett a régi protestánsok fölállították az *alap- és mellékes ágazatok* tanát (articuli fundamentales et secundarii); s az *angol ritualisták* az egyetemes Egyház elméletét, melynek hajtásai a római katolikus, a keleti és az anglikán (mint amely megőrizte a püspöki szervezetet). De minden alap nélkül. A kinyilatkoztatás nem tud az alap- és mellékes ágazatok különböztetéséről (292. lap). Az anglikánok elméletének három egyháza pedig nem egy törzsnek három hajtása, hanem az anglikán és az ortodox egyház a római katolikusnak hűtlenné lett lánya; tehát csak úgy állíthatják helyre az egységet, ha visszatérnek az elhagyott anyához.

2. A *katolikus Egyház egyetemes*, mint már neve is hirdeti. Szent Ágoston azt mondja, hogy őt sok egyéb dolog mellett már maga a *katolikus név* is az Egyházban tartja. Az eretnekek és szakadók egymás közt szeretik magukat katolikusoknak hívni; de ha idegen jön és kérdi tőlük, hol van a katolikus templom, nem merik a maguk házaikat mutogatni; és ha idegennel beszélnek, csak a katolikus Egyházat nevezik katolikusnak; különben meg sem értik őket, ha nem azon a néven nevezik, melyen az egész világ hívja.¹ Már ez maga erősen rávilágít az igaz Egyház ügyére. De egészen világosan beszélnek a tények is. A római katolikus Egyház t. i.

Egyetemes az *időben*. Amióta megszületett az első pünkösdi viharában, nem volt egy derűs napja; nincs képzelhető ellenség sem fegyver, amely ellene ne fordult volna; nincs kor és nép, mely az üldözésben és gáncsvetésben való leleményességét rajta ki ne próbálta volna; nincs társadalmi és kultúrveszély, mely ne érte volna. És mégis fönnáll, olykor megfogyva ugyan, de soha meg nem törve; bizonyosságot téve egyfelől a benne lakozó isteni erőről, másfelől az Üdvözítő ígéretéről: Nem különb a tanítvány a mesternél; ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak (11. § 4).

A katolikus Egyház egyetemes a *térben*. Ez idő szerint Európában kb. 212, Északamerikában 57, Délamerikában 85, Afrikában 7, Ausztráliában és Polinéziában 2,

¹ August. Epist. Manich. fund. 4, 5; Vera rel. 7, 12.

Ázsiában 20 milliót számlál tagjai között és így 194 millió protestánsnal és 136 millió görögkeletivel szemben számban a keresztény nevet viselő gyülekezetek között a leghatalmasabbnak, s az egész világon való elterjedtségével egyetemesnek bizonyul. Ez az egyetemesség azonban csak akkor áll előttünk teljes bizonyító erővel, ha megfontoljuk, hogy egységes vallásról van szó. Hisz a protestánsok, keletiek s még inkább az ázsiai pogányok is tekintélyes számokra utalhatnak; de azok a számok csak közös gyűjtőnév alá foglalt sokféle felekezet népességét mutatják. Ahol nincs egység, ott nem lehet szó egyetemességről sem. S már az első századokban is olyan volt az Egyháznak térbeli elterjedtsége, hogy a vele érintkezésbe jutottaknak föl kellett tűnnie zárt egységével; hódításaival pedig elárulta, hogy nem közönséges vallási erők működnek benne.

A katolikus Egyházban mindig nagy határozottsággal nyilvánult meg a virtuális egyetemesség mint *terjedésre való hivatottság és erő*. A katolikus Egyház kezdettől fogva szívében viselte az Úr Krisztus végrendeletét: Elmenvén tanítsatok minden nemzeteket. És mindig hű maradt a legnagyobb hittérítőnek, Szent Pálnak programjához: «Becsületbeli dolognak tartottam hirdetni az evangéliumot, de nem ott, ahol Krisztus neve már ismeretes volt, nehogy a más rakta alapokra építsek, hanem amint meg van írva: Akiknek nem adtak hírt róla, meglátják; s akik semmit sem hallottak, megértik».¹ Már az első századokban bámulatba ejtette a pogányokat, és a legerősebb fegyvert adta a hitvédők kezébe nemcsak gyors terjedése, hanem tagjainak terjesztő buzgósága. Ez megismétlődik, valahányszor új népek kerülnek az Egyház látóhatárára: germánok, szlávok, magyarok, majd a középkor végén és különösen az újkorban az ázsiai és amerikai népek. A katolikus missziók története cáfolhatatlan bizonyosságot tesz, hogy mennyire komolyan vette mindenkor az Egyház Krisztus Urunknak térítésre szóló megbízását, és hogy nagy erőfeszítéseit mennyire kísérte Isten áldása.²

Az *ázsiai misszióknak* a nagy áldozatok dacára elért csekély eredménye mindenesetre gondolkodóba ejtethet; de az isteni gondviselés titkos szándékain kívül érthető a körülményekből. Itt általában régi és fölötté konzervatív népekről van szó, melyek vallásukra nagyon rátartiak, épen nagy régiségénél fogva; hozzá ezekben a vallásokban az őskinyilatkoztatásból és részben a természeti vallásból sok értékes elem maradt meg; azonkívül még mindig nagy erőt szívnak tagadhatatlanul hatalmas vallási egyéniségek személyes varázsából is. Bizonyos, hogy Ázsia, ahol le van téve az emberiség vallási sorsának kulcsa, a hívő katolikus részéről állandóan követeli Xavéri sz. Ferenc szellemének ébrentartását.

Épen ebben a pontban a különféle *felekezetek*, leszámítva a buzgó nesztoriánusokat, (akiknek azonban ma már meglepően csekély száma példázza az eretnekek és szakadárok közös sorsát), következetesen Jézus Krisztus rendelkezésének ellenére egyforma magatartást tanúsítottak: nem mentek pogányokat hódítani Krisztus evangéliuma számára, hanem hiveiket azok közül toborozták, kiket az Egyház tett volt keresztényekké,³ *nem misszionálás útján*, hanem aposztaziák keltésével. A pogányok térítését a keleti egyház soha még csak meg sem kezdte; a protestánsok is csak a 18. században, nagyobb eréllyel a 19. század közepe óta, jobbra politikai célzattal és pazar állami támogatással; s ennek dacára komoly protestáns figyelők szerint is rendkívül csekély eredményt értek el; sőt amaz ősi eretnek szokással sem tudtak szakítani, hogy a katolikusok közül horgásszák hiveiket; és így huzakodásukkal még a katolikus misszió eredményeit is sokszor veszélyeztették. *Térbeli* egyetemességről sem lehet szó ott, ahol nincs egység. De még egy-egy felekezet sem rendelkezik megközelítőleg sem vele; mert hisz mind nemzetek és nemzetiségek keretei között támadt, és úgy is maradt meg,

¹ Rom 15,20.

² Lásd *Wolkenberg* A. A katolikus világmisszió könyve 1932.

³ Ezt fölpanaszolják már *Tertul.* Praescr. 42 és *August.* Faust. XIII 12; cf. I 127.

amint már neveik is mutatják. Az *időbeli* egyetemesség meg épenséggel hiányzik; mind jóval az Úr Krisztus és az apostolok kora után keletkezett. Végezetül pedig magukban hordják a halódás csiréit: egy ideig mind rohamosan hódítanak, utána megállnak, mintha életerejük megfogyatkozott, gyökerük elszáradt volna; és azután már csak tagjaiknak természetes szaporodása útján gyarapodnak.

89. §, A katolikus Egyház tévedhetetlensége.

Bartmann I § 7; II § 141 142; *Diekamp* I § 18 19; *van Noort* 1, 31; 2. 2, 3; 2, 3, 2; *Pesch* I prop. 25 43 44 46; *Scheeben* I 153 kk.; *Hettinger* 472 kk.; *Schanz* III § 8 14. – *Suarez* fid. 5; *Billuart* Reg. fidei 3, 5–8; 4, 5; cf. H. *Dieckman* De Ecclesia II 1925.

1. Az Egyház tévedhetetlenségének valósága.

Tétel. A katolikus Egyház a kinyilatkoztatott igazság megőrzésében és tanításában tévedhetetlen. Hittétel.

A *vatikáni zsinat*¹ kimondja, hogy a római pápa «azzal a tévedhetetlenséggel rendelkezik, melyet az isteni Megváltó a hitbeli és erkölcsi tanítások meghatározásában az ő Egyházának adott». Az Egyház tévedhetetlenségét tettel *tagadja* és elvben kénytelen tagadni minden eretnokség; hisz vélt létjogát mind azzal iparkodik igazolni, hogy tévedett az az Egyház, melynek tanításától ő eltér. Wiclif, Hus, az anglikánok az újítókkal együtt a láthatatlan, ideális Egyház tévedhetetlenségét elismerik; de azt tanítják, hogy a látható Egyház sokszor és súlyosan tévedett. A modernisták² nem ismernek Krisztus rendelte meghatalmazást a tanító Egyházban, következésképp tévedhetetlenséget sem; az egyházi tanító testületnek föladata etekintetben szerintük csak az, hogy a mindenkori élő keresztény öntudatot megfelelő formulákba öntse.

Magyarázat. Nem téved a megismerésben, aki az igazságot ismeri meg, vagyis aki úgy ismer meg valamit, amint van; nem téved a tanításban (nem téveszt), aki a megismert igazságot tanítja; nem tévedhet, vagyis tévedhetetlen, aki nemcsak tényleg nem tévedett sem a megismerésben sem a tanításban, hanem biztosítéka van arra, hogy nem is fog tévedni. A tétel értelmében az Egyház a kinyilatkoztatott (akár hitbeli akár erkölcsi) igazság tanításában tévedhetetlen (*aktív* tévedhetetlenség); ennek következménye és gyümölcse a hallgató, tanuló Egyház tévedhetetlensége (*passzív* tévedhetetlenség). Mivoltára nézve ez a tévedhetetlenség természetesen nem az Istennek egyedül kijáró magátólvaló és föltétlen tévedhetetlenség, hanem (a Szentléleknek tulajdonított) isteni gondviselő tevékenység, mely az Egyházat megóvjá attól, hogy a kinyilatkoztatott igazságnak akár megismerésében, akár hirdetésében tévedésbe essék (*assistencia Dei mere negativa*); és így lényegesen különbözik mind a sugalmazástól, mind a kinyilatkoztatástól. Továbbá a tévedhetetlenség az Egyház közjavára adott állandó karizma ugyan, de *nem bizonyos személyekbe ojtott készség* (habitus inhaerens), hanem csak akkor és mindannyiszor érvényesül, mikor szüksége van rá a tanító Egyháznak. Mivel *gondviselő tevékenység*, nem menti föl a tévedhetetlen egyházi tanítókat az odaadó és áldozatos öntevékenységtől; sőt ellenkezőleg a legnagyobb erőfeszítésekre szólítja föl: a hit forrásainak lelkiismeretes tanulmányozására és nevezetesen az összegyház élő hitének gondos megállapítására. Mindazáltal a tévedhetetlen egyházi tanítás nem függ ettől az emberi igyekezettől és előkészülettől, úgy hogy a tévedhetetlen egyházi tanítás sohasem utasítható vissza azon a címen, hogy nem előzte meg elég gondos vizsgálódás és előkészítés; bár az

¹ Vatic. 4 cp 4 *Denz* 1839.

² *Denz* 2006 2062–4 2093 2147.

Egyháznak ígért isteni gondviselés erkölcsi bizonyosságot nyújt, hogy a tévedhetetlen egyházi előterjesztés sohasem történik megfelelő előkészítés nélkül.

Bizonyítás. 1. *Jézus Krisztus megadta* Egyházának a tévedhetetlenség karizmáját. a) Megköveteli, hogy az emberek főntartás nélkül, föltétlenül higgyenek az Egyház tanításának; *aki nem hisz, elkárhozik*.¹ Ámde Isten szentségével össze nem fér, hogy az üdvösség ügyében döntő hitet követeljen olyan tanítás számára, mely esetleg téves lehet. b) Ezért kifejezetten tévedhetetlenséget biztosított Egyházának. Mikor megadta a tanításra az egyetemes küldést, egyben megígérte, hogy tanítványaival ott lesz a világ végezetéig²; sőt egyenest *azonosítja magát és az ő tanítását az apostolokéval*: «Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg; aki pedig engem megvet, azt veti meg, aki engem küldött». ³ Továbbá megígérte a Szentlelket, az Igazság lelkét, aki megtanítja az apostolokat minden igazságra, és az igazság tanuivá teszi őket a világ határáig.⁴ c) Biztosítást adott, hogy Egyházán *nem vesznek erőt a pokol kapui* (331. lap).

2. Az *apostolok* meg vannak győződve, hogy tévedhetetlenül hirdetik Krisztus igazságát: a) *A jeruzsálemi zsinaton* döntő határozatot hoznak azzal a bevezetéssel: úgy tetszett a Szentléleknek és nekünk.⁵ b) *Szent Pál* meg van győződve, hogy Krisztus beszél belőle; ezért úgy kell fogadni döntéseit, mint Krisztus szavát; ha szinte angyal az égből mást hirdetne, átkozott legyen.⁶ Ez annál súlyosabban esik latba, mert Szent Pál nem volt azok közül való, akikhez közvetlenül voltak intézve az Üdvözítő ígéretei és biztosításai. c) Az apostolok tanítják, hogy *az Egyház az igazság oszlopa és erőssége*,⁷ a Krisztus titokzatos teste, melynek tehát épügethetetlennek kell maradnia, mint neki magának. Az Egyház rendeltetése szilárd hitet adni: Jézus Krisztus tanítókat rendelt Krisztus testének épülésére, «mígnem mindnyájan eljutunk a hitnek és Isten Fia megismerésének egységére, férfíúi tökéletességre, olyan életkorra, melynek mértéke Krisztus teljessége; hogy ne legyünk már ingatag gyermekek, és ne vessen minket ide-oda a tanításnak bármely szélfúvása emberi megtévesztéssel és tévedésbe ejtő álnoksággal. Hanem ellenkezőleg, járjunk igazság útján szeretetben, és mindenestül növekedjünk őhozzá, Krisztushoz, ki a fő.»⁸ Ennek pedig lehetetlen megfelelni tévedhetetlen tanítás nélkül. d) Az apostolok tanításukat megerősítették csodákkal, Isten pecsétjével.⁹

3. Az *Egyház* az apostolok kora után is állandóan vallotta hitével és tanító gyakorlatával a tévedhetetlenséget: Szent *Ignác* szerint Jézus Krisztus az Atya gondolata, miként a püspökök is a világ négy végén elhelyezve Krisztus gondolatában vannak. *Theophilus* szemében azok, «akik elhagyják az igazság tanítószékeit, hasonlóak a hajóhoz, mely a biztos révből a viharos tengerre száll és ott hajótörést szenved.» Irén azt mondja: «Ahol az Egyház, ott a Szentlélek és az igazság karizmája; az egyházi előljárók a püspöki utódlással együtt az Atya végezése szerint az igazság biztos karizmáját is elnyerték». *Tertullian* szerint képtelen gondolat, hogy a Szentlélek, akit Krisztus küldött és az Atyától azért kért, hogy az igazság tanítója legyen, ennek a tisztének valaha meg ne feleljen.¹⁰ A 4. század elejétől kezdve az Egyház meggyőződése elemi erővel kifejezésre jut az egyetemes zsinatokon, melyek az igazság

¹ Jn 3,18 13,20 Mt 10,14 Mc 16,16.

² Mt 28,20; cf. Ex 3,10–12 Jud 6,14–16 Jer 1,8.19 Jn 3,2 Act 10,38.

³ Lc 10,16.

⁴ Jn 14,16–26 15,26 16,13; Mt 10,20 Act 1,5. 8.

⁵ Act 15,28; cf. 5,22.

⁶ 1 Cor 7,40; Gal 1,8 2,2 2 Cor 13,2 10,15–6 1 Thes 2,13 2 Thes 1,8.

⁷ 1 Tim 3,15.

⁸ Eph 4,11–16.

⁹ Act 2,43 3,1 5,12 9,32 19,11–14 2 Cor 12,12 Heb 2,3.

¹⁰ *Ignat.* Eph 3, 2; cf. 16. *Theophil.* Autol. II 14. *Iren.* III 4; 24, 1; IV 26, 2. *Tertul.* Praescript. 28; cf. *Cyprian.* Epist. 59, 7.

megföljebbezzhetetlen tanítóiként és a tévedések döntő bíráiként viselkednek. Annak a kornak atyáinál sokszor olvasunk ilyeneket: Az eretnekekkel szemben elég ez a felelet: a katolikus Egyház nem így tanít.¹

4. A *teológiai elmélés* azt találja, hogy a nagy létkérdésekben biztosan eligazító, föltétlen igazság-hirdető földi tanító tekintély létezését követeli:

a) *Az ember szellemi valója*, mely komoly vallási életet sürget. Mivoltunk legmélyén forrasoz ugyanis az a vágy, hogy megismerjük az igazságot, még pedig nem is elsősorban a körülöttünk levő, kezünk ügyére eső dolgokra nézve, hanem az eredet, érték, vég és cél kérdéseiben. Minthogy az e kérdésekre kapott feleleten kell az embernek mint eszes valónak fölépítenie életét, nem érheti be merő hiedelmekkel, folyton változó bizonytalan vélelmekkel; hanem meggyőződésre van szüksége, mely határozott irányt tud adni élte útjának és szilárd alapot biztosít egész mivoltának valláserkölcsei önátadása számára. Olyan mély ez az igény, hogy a lelki egyensúlyt kereső éplelkű ember előbb-utóbb hatalmi szóval vet véget valláserkölcsei téren a vergődésének, és kész csatlakozni akármilyen tekintélyhez, felesküszik akármilyen Credo-nak, vagy készít magának külön hitvallást. Ámde a szellemhez mint lényegesen igazságra teremt és hivatott valóhoz egyedül méltó, és ezért végelemzésben egyedül biztosít megnyugvást, ha az igazságra esküszik föl, vagyis ha tévedhetetlen igazság-hirdető tanítóban bízik meg.

b) Isten ép ennek az igénynek kielégítéséről gondoskodott is a kinyilatkoztatás útján. De maga a *kinyilatkoztatás ténye* megint ellenállhatatlan logikával a tévedhetetlen tanító Egyházhoz vezet. A kinyilatkoztatás ugyanis Isten szava, mely föltétlen hódolatot követel az emberektől, és nem enged helyet kétségnek és válogatásnak; ha Isten szól, a szellemi teremtménynek kész hittel kell fogadnia szavát. Ez a föltétlen odaadó hit azonban lehetetlen, ha nincs biztosíték arra, hogy Isten szava hamisítatlanul el is jut az egyes emberekhez. Ezért küldte Isten prófétáit és utoljára szent Fiát; s ezeknek természetfölötti hitelesítése biztosíték arra, hogy a kinyilatkoztatás tévedhetetlenül kerül az emberek elé. Tehát gondoskodnia kellett arról is, hogy fönnmaradása és terjesztése is tévedhetetlenül legyen biztosítva. Ez pedig csak az élő tanító testületnek karizmája lehet, és nem az ezer önámításnak és csalódásnak kitett egyéni megvilágosodás, melyet a régi protestánsok akartak a tévedhetetlenül tanító Egyház helyébe tenni.

c) *Az Egyház rendeltetése*: egy hitben Krisztus testévé szervezni az embereket. De ha a krisztusi igazságot nem képviseli tévedés nélkül, nem követelhet természetfölötti hitet, mely végre is csak a magát kinyilatkoztató Istennek jár ki; nem utasíthat el teljes határozottsággal minden idegen tanítást, mert erre jogcímet csak az igazságnak kétségbevonhatatlan birtoklása ad; és nem érheti el a hit egységét, ami a Krisztus testének csontváza, mert a meggyőződésben az egységet csak a biztosság (*determinatio mentis ad unum*) adja meg, és a biztosságról minden eshetőséggel szemben csak a föltétlen tárgyi igazság kezeskedik.

Az Egyház tévedhetetlensége különben közvetlenül *következik fogyatkozhatatlanságából* is: ha az Egyház akár hitében (*passive*), akár tanításában (*active*) valaha is eltérne a nála letett krisztusi igazságtól, egy lényeges mozzanatban megfogyatkoznék, és megszűnnék Jézus Krisztusnak, az örök Igazságnak második énje lenni.

Nehézségek. 1. Az Egyház *körben mozog*, mikor a tévedhetetlenséget a Szentírásból igazolja, a Szentiratok természetfölötti jellegét pedig az Egyház tekintélyéből. – *Megoldás*. a) A Szentiratokat ebben a bizonyításban tekinthetjük egyszerűen történeti forrásoknak, melyeknek hitelreméltóságát merőben történeti módon, az Egyház tévedhetetlen tanító tekintélyének figyelembevételével is meg lehet állapítani; s az így történetileg igazolt Szentiratokból meg lehet állapítani azt a tényt, hogy Jézus Krisztus az ő Egyházának megadta

¹ Athanas. Epist. ad Epict. 3; Hieron. Dial. c. Lucif. 28; August. in Ps 30, 3, 8.

a tévedhetetlenség karizmáját. *b)* A tévedhetetlen tanítás az Egyháznak állandó életműködése, és mint ilyen maga-magát igazolja. Aki él, annak nem kell külön bizonyítania, hogy él, hanem élettevékenységei tesznek róla tanúságot mindenkinek, akinek van érzéke a valóság és élet iránt.

2. A tévedhetetlenség nem okvetlenül szükséges a kinyilatkoztatás fönntartására és méltó hirdetésére; hisz *nem volt meg az ószövetségben sem. – Megoldás. a)* Az ószövetségben is történt gondoskodás a kinyilatkoztatásnak sértetlen fönntartásáról és továbbításáról, természetesen megfelelő módon: a hetven vénnek¹ és a prófétáknak csaknem rendszeresnek mondható intézményében. *b)* Az ószövetség átmeneti jellegű; tehát tanító tevékenysége is osztozott az átmenettel járó tökéletlenségben. Jézus Krisztus azonban meghozta az igazság és kegyelem teljességét; őhöz illlett, hogy a tanításnak is tökéletes formáját valósítsa meg, a tévedhetetlen tanítást.

3. Az Egyház tévedhetetlensége *nem éri el célját* legalább abban a formában, amint a katolikus Egyház tanítja, t. i. a természetfölötti igazságnak félelem nélküli biztos birtoklását; s ennél fogva nem is tud szilárd hitet biztosítani. Ugyanis sohasem lehet tudni, mikor szól a pápa ex cathedra, vagy pedig valamely tételt az összes püspökök a pápával egyetértésben tanítanak-e? – *Megoldás. a)* A legtöbb esetben, elenyésző kivételekkel, igenis lehet tudni, tényleg a tévedhetetlen Egyház nyilatkozik-e meg valamely tanításban, amint arról bárkit meggyőzhet egy gondosabb katolikus dogmatikának olvasása. *b)* Ha nem is lehetne minden egyes esetben biztosan dönteni, a tekintély jellegű tanítás nagyban és egészben mégis biztos normát adna a hitnek és a vallási gondolkodásnak. *c)* A nehézség arra a hazug föltevésre (πρωτον ψευδος-ra) támaszkodik, hogy a tévedhetetlen tanító hivatal működése fölöslegessé teszi a hívőknek, a tanuló Egyháznak minden önálló tevékenységét. Pedig a tévedhetetlen egyházi tanítás épúgy nem menti föl az egyest (kit-kit természetesen rátermettségének mértéke szerint) az öntevékenységtől, tehát az okos vizsgálatától, mint a tanító Egyházat a gondos előkészüléstől. Az Egyház tanítása is élettevékenység; az ő tévedhetetlen megnyilvánulásai sem jelennek meg mechanikai módon, és nem is hatnak mechanikai módon; hanem a tanító és a tanuló Egyháznak a Szentlélektől szított és irányított öntevékenysége kölcsönösen kiegészítik egymást és biztosítják az egyházi tevékenységek természetfölötti elevenségét.

2. Az egyházi tévedhetetlenség tárgya.

1. Tétel. Az egyházi tévedhetetlenség elsődleges tárgya minden igazság, amely formálisan ki van nyilatkoztatva. Hittétel.

Magyarázat és igazolás. Az Üdvözítő az ő Egyházának azért biztosított tévedhetetlenséget, hogy az ő tanító tisztét a történet során az ő tekintélyével és hatékonyságával folytassa. Ámde az Üdvözítő azt tekintette *küldetésének*, hogy amit az Atyánál látott, azt adja tudtul az embereknek. Következésképp a tévedhetetlenség egyházi karizmája is a dolog természeténél fogva, egyenest és közvetlenül (ratione sui et directe) arra irányul, hogy az Egyház őrizze és továbbítsa a kinyilatkoztatást, még pedig fönntartás nélkül; az apostoloknak tanítani kellett az embereket megtartani mind, amit ő parancsolt nekik; a Szentlélek, akinek küldését kilátásba helyezte, megtanítja őket minden igazságra, melyet ő kinyilatkoztatott. Tehát a formális kinyilatkoztatás, mind a kifejezett mind a burkolt (I 206), a tévedhetetlenség elsődleges tárgya (obiectum primarium infallibilitatis).

Ebből *következik*, hogy a tévedhetetlenség elsődleges tárgyához az is hozzátartozik, ami nincs ugyan forma szerint kinyilatkoztatva, de vagy *a)* a formális kinyilatkoztatásnak

¹ Ex 24 Num 11 Jos 9,15 Jud 21,16 2 Chron 30,12 Prov 25,1 Ecl 12,11 Mt 13,3.

megjelenési módja: a Szentírás kánonja és értelmezése, a szenthagyomány forrásainak megállapítása és értelmezése; vagy pedig *b)* a kinyilatkoztatás tévedhetetlen előterjesztésének szükséges megjelenési módja: a kinyilatkoztatott igazságok megfelelő fogalmazása, a formális kinyilatkoztatásokkal ellentétes tévedések elítélése.

2. Tétel. Az egyházi tévedhetetlenség másodlagos tárgya mindaz, ami nélkül lehetetlen volna a kinyilatkoztatást sértetlenül megőrizni és tévedhetetlenül előterjeszteni. Biztos.

Magyarázat és igazolás. A kinyilatkoztatás nem mint valami meteor hullott le az égből az ámuló emberiség közé, hanem mint *termékeny élet magva* ereszkedik bele az időbe és életbe; tehát számos rosttal és gyökérszállal szövődik bele az emberiség szellemi életfolyamatába és élettermékeibe. Ennek következtében számos igazság és tény akad, melyek úgy össze vannak nőve a kinyilatkoztatott igazságokkal, hogy tagadásuk vagy megingásuk magát a kinyilatkoztatott igazságot is veszélyeztetné; olyanformán, mint a szomszéd égő háza az enyémet is veszélyezteti; viszont biztosításuk a kinyilatkoztatott igazságnak is biztosítása, olyanformán, mint a cselédek tisztasága a család tisztaságának is föltétele és biztosítóka. Ha tehát az Egyház nem volna tévedhetetlen ezeknek tanításában, illetőleg az ellenkező állítások elítélésében, nem tudná tévedés nélkül megőrizni és továbbítani a Krisztus igazságát. Minthogy a tévedhetetlenség ezekre az igazságokra nem a közvetlenül kapott krisztusi küldetés értelmében, hanem a krisztusi küldetés közvetlen tárgyával való összefüggés miatt terjeszkedik ki, ezek alkotják a tévedhetetlenség másodlagos tárgyát, melynek nem úgy mint az elsődleges tárgynak istenies, hanem csak egyházas hit jár ki ([I 227 k.](#)). A tévedhetetlenség másodlagos tárgyai a következők:

1. *Magának az egyházi tévedhetetlenség körének megállapítása.* Biztos. Ha ugyanis az Egyház ebben tévedhetne, és a tévedhetetlenség karizmájára való hivatkozással olyant adna elő, ami a krisztusi megbízás és ígélet határát átlépi, vallási (akár istenies, akár egyházas) hitet követelne esetleges tévedés számára, és így súlyosan eltérne krisztusi rendeltetésétől: megszentelni az embereket az igazságban. Ha viszont a hívők nem lehetnének biztosak, hogy az Egyház mindannyiszor illetékes, valahányszor megföljebbezheteretlen tekintélyével szól, a hit dolgában bizonytalanságba keverné őket, az eretnekeknek pedig jó ürügyet vetne arra, hogy az illetéktelenségre való utalással bármilyen egyházi tanítás alól kibujjanak.

2. *A dogmatikai következtetések.* Biztos. Ezek ugyanis egy kinyilatkoztatott és egy észigazságnak következményei (konklúziói). Ha már most az Egyház egy ilyen következtetés előterjesztésében tévedne, a tévedés magára az előzetre hárulna; s nem valószínű, hogy akárki is a többnyire szembeszökő észigazságban keresné a tévedés forrását; hanem mindenki a kinyilatkoztatott előtételt vonná kétségbe; és így a kinyilatkoztatás maga kerülne veszedelembé. Az Egyház a magatartásával bizonyosságot tett, hogy ezen a téren tévedhetetlennek tudja magát, amennyiben teológiai következtetéseket nem egyszer terjesztett elő hívés végett, és gyakran döntő tekintéllyel utasított vissza velük ellenkező tévedéseket.¹

3. *Azok a természeti, bölcseleti igazságok, melyek a kinyilatkoztatással szerves összefüggésben vannak,* úgy hogy nélkülük a kinyilatkoztatás sem nem tanítható, sem fönn nem tartható a maga tisztaságában. Ilyenek a logikai alapelvek, a legáltalánosabb metafizikai és ismeretelméleti elvek, melyek a metafizikai megismerés tárgyiségét mondják ki. Hisz ezeken fordul a katolikus hitnek ésszel való igazolhatósága és az ész nevében támasztott nehézségek hatásos visszautasítása. Hogy az Egyház ezekben tévedhetetlen, igazolja gyakorlati magatartása, amennyiben pl. döntő módon védelmébe vette a kinyilatkoztatásnak ésszel való föl ismerhetőségét vagy a lélek halhatatlanságát.²

¹ Pl. *Denz* 299 602 679 1542 1684 1748 1798 1820 2005 2007 2024.

² *Denz* 1650 1813

4. *A dogmatikai tények.* Biztos. A szó tágabb értelmében vett dogmatikai tények (pl. a vatikáni zsinat egyetemes, a Vulgata lényegében dogmatikailag hű, a mostam pápa Szent Péter törvényes utódja) bizonyos tanítások kinyilatkoztatott voltának épügy történeti föltételei, mint az imént említett természeti bölcseleti igazságok elméleti föltételek. A szó szűkebb értelmében vett dogmatikai tények (lásd [I 211](#)) pedig (az ú. n. dogmatikai szövegek megállapítása: formulák, fogalmazások, amelyekben kifejezésre jut a hitigazság; szövegek, melyek téves dogmatikai tanításokat tartalmaznak) a tanítás hermeneutikai föltételei. Ha az Egyház nem tudná tévedhetetlenül megítélni, hogy bizonyos kifejezések és fogalmazások tartalmazzák-e vagy sem a katolikus dogmát, képtelen volna bármilyen igazságot megföljebbezheterlen biztonsággal hirdetni; mert hisz tanításában utalva van az emberi nyelvre és kifejezésmódra; és képtelen volna akárhányszor vitás esetekben hatékonyan útját állni a hamis tanítások terjedésének. Ezért a janzenistákkal szemben is hangsúlyozta az Egyház, hogy a kárhoztatott öt janzenista tétel nemcsak magában téves (quaestio iuris), hanem tényleg benne van Jansenius Augustinus-ában (quaestio facti). A dogmatikai szövegekről alkotott ez az ítélet természetesen nem vonatkozik arra, hogy mit gondolt a szerző, hanem csak arra, amit tényleg mondott (sensus obiectivus, non subiectivus). A dogmatikai formulákat illetőleg meg kell még jegyezni, hogy azok részesei ugyan a tévedhetetlenségnek, és ezért a katolikus tant mindig helyesen fejezik ki (Tyrrel és általában a modernisták ellen); de nem okvetlenül az egyedül lehetséges fogalmazások, melyeket az Egyház idő folytán megfelelőbbekkel ne helyettesíthetne (v. ö. az Apostoli és a niceai-konstantinápolyi hitvallást).

Vajjon a tévedhetetlen egyházi tanítás *közvetlenül* irányul-e a dogmatikai tényekre, vagy pedig egy a dogmatikai tényből mint előzetből vont következtetésre, tehát közvetve (pl. ilyenformán: a törvényesen megválasztott római püspök az Egyház feje; ám a jelenlegi pápa a törvényesen megválasztott római püspök; tehát az Egyház feje), a hittudósok közt vita tárgya; érdemi mozzanatot azonban ez a különböztetés nem tartalmaz és nem jelent.

5. *Az egyetemes istentisztelet, egyetemes egyházfegyelem előírásai és szerzetek ünnepélyes jóváhagyása.* Biztos. Ha az Egyház ezekben tévedhetne, nem bizonyulna a kinyilatkoztatás hű örének és tanítójának. A gyakorlati egyházi élet egyetemes szabályai ugyanis mindig bizonyos hitigazságoknak gyakorlati alkalmazásai és kifejezései; amikor pl. az Egyház papjai számára celibátust ír elő, alattomban azt tanítja, hogy megtartása nemcsak kivételes embereknek lehetséges; mikor megerősít fogoly-kiváltó szerzeteket, azt tanítja, hogy a pogány rabság keresztény ember számára nem kívánatos jó. Az Egyház csakugyan tévedhetetlenséget tulajdonított magának ezekben az ügyekben.¹ Ebből következik, hogy az Egyház istentisztelete és vallásfegyelmi élete is a kinyilatkoztatott igazság tévedhetetlen kifejezése: legem credendi statuit lex supplicandi.

De *nem következik a)* hogy amit az Egyház az istentisztelettel és a vallásfegyelmi étellel kapcsolatban megenged, azt mind igaznak is akarja kijelenteni (pl. mindazt, ami a Breviárium leckéiben van; ereklyéknek, búcsújáró helyek csodáinak hitelességét). Etekintetben ugyanis ítélete akárhányszor csak negatív: a töle jóváhagyott ténykedések és szabályok nem tartalmaznak semmi olyant, ami ellentétben állna a kinyilatkoztatott tanítással és erkölccsel. *b)* Nem következik, hogy az Egyháztól jóváhagyott vagy engedélyezett istentisztelet, fegyelmi törvény, szerzet mindenestül a legtökéletesebb és minden körülmények között a legmegfelelőbb. Mindezekben az ügyekben ugyanis az Egyház tévedhetetlensége kiterjeszkedik az elméleti megítélésre, t. i. arra, vajjon összeférnek-e a kinyilatkoztatott igazsággal; de nem a gyakorlati megítélésre: az adott körülmények között a legjobb-e; s

¹ *Denz* 1578; v. h. a szerzetek jóváhagyási bulláit.

ezért mindezekre az ügyekre nézve lehet helye pörújításnak, amint az egyháztörténet bizonyítja (pl. liturgia-, szerzet-reformok).

6. *A szenttéavatás.* Ma általános nézet. Itt csak a szenttéavatásról (canonizatio sanctorum) van szó, mely végleges és ünnepélyes ítélet valakinek földi életszentségéről és mennyei üdvözüléséről; és nem a boldoggá-avatásról (beatificatio), mely nem visszavonhatatlan ítélet, és melyre a teologusok általában nem terjesztik ki a tévedhetetlenséget.

Bizonyítás. a) *A pápák* a szenttéavatási bullákban olyan kitételekkel élnek, melyek arra engednek következtetni, hogy ítéletük tévedhetetlenségéről meg vannak győződve; ugyanis ilyenformán szólnak: «A mi Urunk Jézus Krisztus, Szent Péter és Pál apostolok és a magunk tekintélyével kijelentjük, hogy N. a menny lakója, s határozzuk és végezzük, hogy őt nyilvánosan és magányosan szentként kell tisztelni».¹ b) *A szenttéavató ítélet* úgy fogható föl mint *teológiai következtetés*, ahol az egyik előtétel adva van a kinyilatkoztatásban: a szentség keresztény eszméje és annak mennyei koronája; a másik pedig emberileg biztosan megállapítható: az eszmény tényleges megvalósulása és a mennyei dicsőség tényleges elérése (ezt csodák igazolják). c) Ha az Egyház *vallási tisztelet* tárgyául állítana a hivek elé olyan valakit, aki azt nem érdemli meg, sőt elkárhozott, akkor súlyosan eltérne attól a hivatásától, hogy a gyakorlati vallási életben is biztosan a helyes irányba terelje az embereket.

Ezekkel az érvekkel szemben állnak a következő *nehézségek*: Isten külön kinyilatkoztatása nélkül senkinek kegyelmi állapotáról nem lehetünk biztosak azzal a bizonyossággal, mely minden tévedést kizár (219. lap). Továbbá a szenttéavató pápai kijelentések nem kétséget kizáró bizonyossággal pápai székdöntések. Ezért a tételt a trentói zsinaton és azóta is több neves teologus ellenezte. Mindazáltal a fönti érvek alapján ma *teológiailag biztosnak* kell tartanunk, legalább mint teológiai konkluziót a kánoni szenttéavatásra nézve (III. Sándor óta), melyben emberileg is a legnagyobb körültekintés érvényesül. Az ú. n. *népies szenttéavatásoknak* (canonizationes aequivalentes), melyek ezer esztendeig kizárólagos szokásban voltak az Egyházban (t. i. a nép kezdett valakit szentként tisztelni, először a püspök, utóbb a pápa hallgatólagos engedelmével), valószínűleg nem jár ki a tévedhetetlenség. Ha ezek körében megtörténnék, hogy esetleg olyan valaki is kerülne a hívők elé tisztelés végett, aki nem szent, illetőleg nem üdvözült, az egyházi istentisztelet azért nem szenvedne csorbát. A szentek tisztelete ugyanis relativ; központi tárgya Isten: teremtmény csak annyiban, amennyiben vonatkozásban áll Istennel. Tehát Istennek tisztelete érintetlen marad akkor is, ha esetleg tévesen volna föltüntetve (természetesen jóhiszeműleg, mint a jelen kérdésben mindig) az illető embernek Istennel való vonatkozása; épúgy mint a király tiszteletén nem esik csorba akkor sem, ha az alattvalók jóhiszemű tévedésben meghódolnak egy az ő tekintélyével jövő álkövetnek.

A tévedhetetlenség, akár elsődleges, akár másodlagos tárgyra vonatkozik, mindig csak *a tanító nyilatkozatok ama részének* jár ki, melyekben a teljes tanító hatalommal rendelkező tanító e teljes hatalmának egész terjedelmével, az egész Egyházra kötelezőleg nyilatkozik (I 203), és nem a kifejtéseknek, érveléseknek, alkalmazásoknak.

3. Az egyházi tévedhetetlenség alanya.

Tévedhetetlen *a püspöki testület*, mikor egységben van Krisztus rendelte fejével, a római pápával (pápa nélkül ugyanis nem püspöki testület). Mert hiszen Jézus Krisztus az ő tanító tisztét az apostolok testületére és annak jogutódjára, a püspöki testületre bízta; hol keressük tehát az Egyház Krisztus adta tévedhetetlenségének letéteményeseit, ha nem a tanító Egyháznál?

¹ Lásd *Benedict. XIV.* De servorum Dei beatif. I 36, 21; 45, 28.

Bizonyos, hogy *az egyes püspökök nem tévedhetetlenek*. Ők az igaz hitnek tanúi és hiteles tanítói ugyan, de nem döntő bírái (testes, magistri authentici, sed non iudices fidei). Ez kitűnik abból, hogy már az apostolok a tőlük hivatalosan tekintély jelleggel fölruházott püspököket egyenként tévedékenyeknek tartották¹; s az egyháztörténet tanúsága szerint egyes püspökök csakugyan súlyosan tévedtek, mint pl. Samosatai Pál, Nestorius, a sok ariánus püspök. Az apostolok számára a tévedhetetlenség egyúttal személyes karizma volt (276. lap); az egyes püspököknek azonban ezt már nem adta meg az Úr; talán azért, mert enélkül is elérhető a kinyilatkoztatott igazság tévedhetetlen megőrzése és terjesztése; talán azért is, mert szent gondviselése nem akarja szükség nélkül szaporítani azokat a karizmákat, melyek látszólag fölöslegessé teszik a személyes erőfeszítéseket és könnyen hamis nyugalomba ringatják az embereket. Jézus Krisztus ígéretei és biztosításai csakugyan mindig az apostolok együttségének szólnak (mikor nem szorítkoznak Szent Péterre).

1. Tétel. A püspökök apostoli testülete a tévedhetetlen tanítást gyakorolja rendkívüli, ünnepélyes módon, mikor a világegyház püspökei az apostoli testület fejének, a római pápának fősége alatt egyetemes zsinaton, az Isten országát mélyen érintő egyetemes és nagyjelentőségű ügyekben döntenek. Hittétel.

Egy zsinat egyetemességének föltételei: a) Hogy a pápa hívja össze. Nem okvetlenül külsőleg; hogy a püspökök összegyűljenek, arról pl. a világi fejedelem is gondoskodhatik; hanem a pápai összehívásnak mindenestre formainak kell lenni, amennyiben az összegyűlt püspököket zsinatnak fogadja el, akár személyesen akár követe által. Az első nyolc zsinatot császárok hívták össze²; de a pápa az összehívott püspököket elismerte zsinatnak, kivéve a 381-i konstantinápolyi zsinatot, mely csak századok múlva, a pápák utólagos jóváhagyása és az Egyház köztudata által jutott egyetemes jelleghez. b) Szükséges, hogy a világegyház összes püspökei (nem épen szám szerint, de mégis lehetőség szerint; non physice, sed moraliter) meg legyenek hívva, és a hivatalosak közül legalább annyian jelenjenek meg, hogy gyülekezetüket az összegyűlt képviselőinek lehessen mondani; különben a legjobb esetben népes tartományi zsinat jön létre. Az egyetemes zsinatra meg kell hívni a megyéspüspököket; meg lehet, és újabban meg szokás hívni a főlmentelt püspököket is, és azokat a prelátozókat, kiknek a pápa az ő joghatóságának teljességéből mintegy püspöki hatalmat (potestatem quasi-episcopalem) ad (bíborosok, szerzetek fejei). c) Szükséges, hogy a pápa elnököljön, vagy személyesen vagy követ által, még pedig joghatósággal és nem egyszerűen irányítással (mint teszik pl. a modern parlamentek elnökei). Ha régen a zsinatokon a császárok is elnököltek, az védelmi célokat szolgáló és tiszteletbeli, nem joghatósági elnöklés volt. d) Kell, hogy a zsinat határozatait a pápa magáévá tegye (approbatio, confirmatio), akár a zsinat elején tett megállapítással, melyhez aztán a zsinat csatlakozik, akár azáltal, hogy ő csatlakozik a zsinat megállapításához. Ebben nincs a zsinat többségéhez kötve; ha azonban a kisebbséghez csatlakoznék, nem annyira zsinati határozat, hanem inkább pápai székdöntés jönne létre. Minthogy az Egyház tanító testülete mint olyan tévedhetetlen, nem történhetik meg, hogy a pápa a zsinaton elszigetelten magára maradjon a maga álláspontjával; sőt a hittudósok általános tanítása szerint Isten gondviselése azt sem engedi meg, hogy csak zsinati kisebbség álljon a pápának végleges döntő állásfoglalása mellett.

Hogy az egyetemes zsinat tévedés nélkül tanít a hit és erkölcs ügyében, hittétel. A *vatikáni zsinat*³ ugyanis azt mondja: «Istenies és katolikus hittel kell fogadni mindazt, ami Istennek írott vagy áthagyományozott szavában benne van, és amit az Egyház akár ünnepélyes kimondással, akár rendes és egyetemes tanításával mint isteni kinyilatkoztatást hívés végett

¹ Act 20,30 1 Tim 4,7 6,20 2 Tim 2,23 Tit 1,5 2,7 3,9.

² Funk Kirchengesch. Abhandlungen I 35 kk.

³ Vatic. 3 cp 3 Denz 1792.

előterjeszt». Ennek a meggyőződésnek adott kifejezést már az apostolok jeruzsálemi zsinata¹; ezt hirdette minden egyetemes zsinatnak és a tanuló Egyháznak gyakorlati magatartása; az egyetemes zsinatok döntése mind a kormányzó mind a kormányzott Egyház szemében mindenkor megföljebbezheterlen és végleges tekintély volt. Az atyák ismételten kifejezést adnak annak a meggyőződésüknek, hogy a négy zsinatot (niceai, konstantinápolyi, efezusi és kalcedoni, melyek az alapdogmákban döntöttek) úgy veszik, mint a négy evangéliumot.² Sőt ez a meggyőződés kicsendül még az első protestáns hitvallásokból is.

A *tartományi zsinatok* általában nem az egyetemes Egyház nagy ügyeit intézik, hanem helyi kérdésekkel foglalkoznak; s tekintély jellegűek ugyan, de nem tévedhetetlenek.

2. *Tétel. A püspökök apostoli testülete tévedéstől mentes akkor is, amikor rendes módon tanít*, vagyis mikor a világegyház püspökei, kiki a maga egyházmegyéjében, a római püspökkel és egymással egyetértésben tanítanak hitbeli avagy erkölcsi igazságokat. *Hittétel* a vatikáni zsinatnak fönt idézett szavai értelmében. (Értelmezését lásd [I 205.](#))

Az Úr Krisztus a tévedhetetlenség karizmáját nem kötötte a tanításnak valamilyen határozott formájához. Tehát a dolog természetéből és az Egyház meggyőződéséből kell megállapítani, hogy a tanításnak mely tevékenységeiben érvényesül a tévedhetetlenség. Már most *a)* bizonyos, hogy Jézus Krisztus *az apostolok testületének megígérte* a tévedhetetlenséget; de nem nehéz belátni, hogy a zsinatozás a tanításnak rendkívüli módja, mely aránylag ritkán vehető igénybe, és az egyháztörténet tanúsága szerint nem állandósítható; a konstanci zsinatnak ily irányú törekvése eredménytelen maradt; az első három században és a trentói meg vatikáni zsinat közti három században egyáltalán nem volt egyetemes zsinat. Azok az okok pedig, melyek szükségessé tették, hogy az Üdvözítő tévedhetetlenséget biztosítson az ő Egyházának, állandóan fönnforognak; következésképp a tévedhetetlenség gyakorlatának is állandónak kell lenni az Egyházban. *b)* Így gondolkodtak már *az első idők atyái*. «A világ négy táján levő püspökök Krisztus gondolatán vannak», mondja már Szent Ignác.³

Különben *c)* *ésszel* sem nehéz belátni, hogy a zsinat nem Deus ex machinaként jelenik meg az Egyház életében, hanem a készenléti (habituális) egyházi hittudatnak ünnepélyes megnyilvánulása. Ebből megérthető az *egyetemes zsinatnak jelentősége* is, szemben a rendes egyházi tanítással (magisterium ordinarium). A zsinat az egyházi tanításnak nem szükséges, de rendkívül hatékony formája. Nem nagyobb, de teljesebb a tekintélye, mint a tévedhetetlen tanítás egyéb formáinak; a püspökök egyetemességének állásfoglalása emberileg megnyugtatóbb biztosíték arra, hogy az ünnepélyes kimondást kellő előkészület előzte meg; az a tény, hogy döntései mögött ott áll az egész tanítóegyház a fejével és tagjaival, a hívők számára könnyebbé teszi az elfogadást, hisz szembetűnőbbé válik, hogy ott az összegyűlt tévedhetetlensége nyilatkozik meg; és jobban biztosítja a püspökök részéről is a zsinati döntéseknek kellő nyomatékozását az egyes egyházmegyékben.

3. *Tétel. Tévedhetetlen a római pápa egymagában is, mikor Szent Péter székéből (ex cathedra) szól.* *Hittétel.* A vatikáni zsinat⁴ megállapítja: «A szentszinnal egyetértésben tanítjuk és istenileg kinyilatkoztatott hitigazságként kimondjuk, hogy a római pápa mikor Szent Péter székéből (ex cathedra) szól, azaz mikor az összes keresztények pásztorának és tanítójának tisztében jár el és legfőbb apostoli tekintélye erejében hitre vagy erkölcsre tartozó tanítást az egész Egyházra kötelezőleg mond ki (doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam): azzal a tévedhetetlenséggel rendelkezik, melyet az isteni Megváltó a hitre és erkölcsre vonatkozó dolgok eldöntésében adott az ő Egyházának; s ezért a pápa döntései a

¹ Act 15 Gal 2.

² Gregor. M. Epist. I 25; cf. Athanas. Epist. ad Afr. 2.

³ Ignat. Eph 3, 2; cf. Iren. IV 26; Tertul. Praescript. 20, 32.

⁴ Vatic. 4 cp 4 Denz 1839.

maguk erejében és nem az Egyház beleegyezése következtében pörújítást nem tűnnek (irreformabiles)».

Magyarázat. a) A pápa tévedhetetlenségének *mértékét* megszabja az Egyház általános tévedhetetlensége: a pápa mindabban tévedhetetlen, és oly módon, mint az Egyház általában (lásd 2. szám). *b)* A tévedhetetlenség a pápának mint az *Egyház főpásztorának hivatali karizmája*. Tehát nem jelenti azt, hogy a pápa az erkölcsében nem fogyatkozhatik meg, sem azt, hogy mint magánember tévedhetetlen a hit és erkölcs ügyében. Hogy a pápa mint magánember eshetik hitbeli tévedésekbe, azt a hittudósok általában tanítják; sőt némelyek szerint mint magánember tudatos eretnekké is lehet. Ebben az esetben nyomban elvesztené egyházfői méltóságát; hisz mint tudatos eretnek megszűnt az Egyház tagja lenni; annál kevésbé lehet a feje.¹ Mások azonban (Bellarminus és Suarez) nagyobb valószínűséggel azt tartják, hogy Isten ettől a nagy kísértéstől a jövőben is megóvja az Egyházat, amint megkímélte a múltban. Sőt a dogma azt sem mondja, hogy a pápa minden hivatalos tanító ténykedésében tévedhetetlen, hanem *c)* csak akkor, mikor Szent Péter tanítószékéből (*ex cathedra*) szól, vagyis ha (a zsinat tulajdon magyarázata szerint) mint az Egyház főpásztora és nem mint magánember vagy mint Róma püspöke vagy akár mint világi fejedelem vagy akár mint a nyugat patriárkája nyilatkozik; még pedig *α)* azzal a nyilvánvaló célzattal, hogy végleg dönt egy hitbeli vagy erkölcsi kérdésben; *β)* az egész Egyházhhoz intézi szavát. Hogy mikor tanít a pápa *ex cathedra*, azt a kérdéses nyilatkozat tartalmából, hangjából és kísérő körülményeiből kell és többnyire lehet is megállapítani (cf. pl. [72. lap](#)). Tehát nem szól a pápa Szent Péter székéből, mikor egy eléje terjesztett esetben megfelel a kérdezőnek, vagy amikor egy egyházmegyéhez vagy tartományhoz intézi tanító szavát; sem akkor, amikor egyszerűen (*modo ordinario, non speciali*) jóváhagy kongregációi határozatokat. A kongregációk magukban nem tévedhetetlenek. A pápa tévedhetetlensége tehát az egyházfőnek kijáró karizma, melyet nem személyes értékére való tekintettel, hanem állásánál fogva kap; nem személynek, de azért személyhez szól; másra semmilyen formában át nem ruházható.

Bizonyítás. 1. A Szentírásból. a) Szent Péter az Egyház *szikla-alapja* (Mt 16); az Egyház pedig az igazság országa. Ha tehát a sziklaalap gyöngének bizonyul ép az igazság dolgában, diadalmaskodnak rajta a pokol kapui, melynek erői a hazugság és ámtítás, fejedelme a hazugság és tévedés atyja.² *b)* Jézus Krisztus Szent Péternek kezébe adta *a mennyország kulcsait*; amit ő megnyit avagy bezár, amit old avagy köt, azt a mennyország is olyannak ismeri el. Ha tehát tévedést hirdetne az egész Egyház számára, az annyit jelentene, hogy az Isten jóváhagyná a tévedést. Ezt az újabb protestáns exegézis is elismeri: «A mostani szöveg minden protestáns mesterkedés ellenére tévedhetetlen Egyházzról beszél, és e mögött áll a tévedhetetlen pápa» (Krüger). Ennek a ténynek következményeit csak úgy tudják elhárítani, hogy tagadják a szöveg hitelességét ([280. lap](#)). *c)* Szent Péter az Egyháznak Krisztust helyettesítő *főpásztora* (Jn 21). De nem bizonyulna Krisztushoz méltó jó pásztornak, ha a rábízott nyáját nem az égi igazság kenyerével, hanem tévedések mételyével táplálná. Továbbá: ha mint főpásztor tévedést tanítana, akkor vagy követné a nyáj, és tévedésbe esnék az összegyház és megszűnnék a Krisztus ígérte fogyatkozhatatlansága; vagy pedig ellenállna, és a főpásztor tévedését helyreigazítaná; de akkor a nyáj legeltetné a pásztort. *d)* Az Úr Krisztus Szent Péternek *igéretei tett*; «Simon, Simon, ime a sátán megkivánt titeket, hogy megrostáljon mint a búzát; de én könyörögtem értetted, hogy meg ne fogyatkozzék a hited, és te egykoron megtérvén (σύ ποτε ἐπιστρέψας) megerősítsed atyádfiait!»³ Ez az ígélet csak úgy mint a két előző, nemcsak Szent Péter személyének szól, hanem hivatali kiválóságot fejez ki. Mert hiszen ha szükség volt arra, hogy Szent Péter a hitben megerősítse atyjafiait, ez a

¹ Igy *Innocent. III* Serm. 4 in consecr.; cf. Decr. Grat. I d. 40, c. 6.

² Ap 12; Jn 8,44.

³ Lc 22,31–2.

szükség sokkal erősebben jelentkezett az apostolok kora után, az első buzgóság hanyatlása és a rendkívüli karizmák alkonyodása korában. Sőt ha az Üdvözítő szava csak Szent Péternek szólt volna, akkor voltaképp nem is valósult volna meg; mert hisz Péter a legváltásosabb időben szintén gyöngének bizonyult, nem ugyan a hitben, hanem a hitvallásban. Tehát Jézus Krisztus istensége forog kockán, ha ez a hely csak Szent Péternek szól. Pedig az Üdvözítő isteni bölcsességének jegye egyébként is félreismerhetetlenül rajta van: eszébe idézi emberi gyöngeségét, hogy a tévedhetetlenség karizmájában kifejeződő nagyság mély alázat talajába verje gyökerét, mint annak idején az ószövetség főpapjánál, Áronnál.¹

2. A Szentírásnak ez a kétségtelen tanítása az *első keresztény századokban* ritkán jutott forma szerint pozitív tanúságra. Ezen nem lepődünk meg, ha meggondoljuk, hogy a tévedhetetlenség formai mozzanat, mely kísér minden pápai döntést, épúgy mint a tudat kísér minden lelki jelenséget; azonban rendesen nem szokott kifejezett formális ráeszmélés tárgya lenni, különösen az alkotás idejében. De azért miként a tudat minden tudatjelenségben, úgy a tévedhetetlenség benne van minden teljes tartalmú egyházi tanító és megfelelő tanuló ténykedésben, amelyekből ráeszméléssel bármikor formailag is kiemelhető. Ez kitűnik

a) Az Egyház gyakorlati magatartásából. α) A *római püspök* mindenkor nagy tanító tekintélyt gyakorolt és élvezett, amint ez kitűnik már Római sz. Kelemen, Viktor, Dénes stb. tetteiből (310 k. lap). Nevezetesen Callixtus döntő módon elítélte a montanizmust, I. Ince a pelagianizmust, I. Celesztin Nestoriust, I. Leo a monofizitizmust. Ezekben a ténykedésekben a pápák megföljebbezhetetlen döntő tanító hatalmat tulajdonítottak maguknak.² β) Az *eretnekek és a hívők Rómába följebbeztek*, és mindegyik fél (az eretnekek is) nagy súlyt helyezett arra, hogy a római püspök mellettük álljon. γ) A *zsinatok*, különösen az efezusi és a kalcedoni zsinat legfőbb és tévedhetetlen tanítónak ismerték el a pápát. Mikor Kalcedonban fölolvasták Nagy sz. Leo levelét, az atyák fölkiáltottak: «Mindnyájunknak ez a hite, ez az ortodoxok hite; átok alatt legyen, kinek nem ez a hite; Péter szólott Leó szája által». Ezt megismételték azok a zsinatok, melyek a keletiek és nyugatiak között fönnforgó ügyeket közösen intézték³: a IV. konstantinápolyi, a II. lyoni és a firenzei.

b) Ez a meggyőződés eléggé kifejezésre jut már az *első idők atyáinál*. Szent Ignác azt mondja a rómaiakról, hogy hitük idegen színezéstől ment. Irén szerint a hitnek biztos zsinórmértéke ez: Rómával (az összefüggés szerint: annak püspökével) megegyezésben lenni. Ugyanígy beszél Ciprián. Epifánusz azt mondja: «Mindenképen megszilárdult annak hite, aki a mennyország kulcsait kapta». Ambrus szerint hinni kell az Apostoli hitvallást, melyet a római Egyház mindig sértetlenül őriz és tart. Szent Jeromos hivatkozik a római hitre, melyen nem lehet változtatni, ha mindjárt angyal az égből hirdetne is mást. A vitás szentháromsági kérdésekben úgy látta, hogy neki Szent Péter székéhez kell fordulnia, mely egyedül őrzi sértetlenül az atyák örökét. Ismeretes Szent Ágoston kijelentése: «Ebben az ügyben (a pelagiánizmus ügyében) két zsinat tett fölterjesztést az apostoli szentszékhez. Meg is jött a válasz. Ezzel az ügy be van fejezve (Roma locuta; causa finita); vajha befejeződne végre a tévedés is!» Petrus Chrysologus Eutychesnek azt köti lelkére, hogy fogadja engedelmességgel, amit a római pápa írt neki, mert «az Szent Péter, aki tulajdon székén ül és él, s a keresőknek a hit igazságát nyújtja». Ugyanígy beszél Nagy sz. Leó.⁴ Ez a középkori nagy teológusoknak is tanítása.⁵

¹ Ex 32.

² Lásd Denz 110 139 129.

³ Denz 171 341 466 644.

⁴ Ignat. Rom prooem. Lásd 308. lap. Epiphán. Ancor. 9. Ambr. Epist. 42. Hieron. Adv. Rufin. III 12; Epist. 15, 1. August. Epist. 131, 10; 42, 5. Chrysol. Inter Epist. Leonis M. 25 M 54, 743. Leo M. Sermo 3, 2.

⁵ Thom 2II 1, 10.

A gyászos nyugati szakadás és a középkor vége felé fölburjánzó pápa-ellenes szekták fölzavarták ugyan kissé a hagyománynak ezt a tiszta folyását (lásd a konstanci és bázeli atyák zsinati törekvéseit), és annak utóhajtásaként jelentkezett a gallikanizmus, mely a pápa döntéseinek visszavonhatatlanságát az összegyűlés hozzájárulásától akarta függővé tenni; azonban az ő teológusaik is elismerték, hogy álláspontjuk és követelésük ellenére van az egyöntetű ősi hagyománynak.¹

3. *Teológiai megfontolás.* Jézus Krisztus azért jött, hogy bizonyosságot tegyen az igazságról²; ennek a bizonyosságtevésnek folytatását mint elsőrendű föladatot az Egyházza bízta. Ámde az örök igazsághoz és annak főpapjához, Jézus Krisztushoz egyedül méltó bizonyosságtevés az, mely azt egyeduralkodó jogához mérten, azaz teljes biztonsággal hirdeti és tanúsítja az emberek előtt. Ezért kell az Egyháznak tévedhetetlenné lennie. Már most a krisztusi igazság az Egyházban az egység köteléke és legmélyebb föltétele. Az egységnek szervezeti biztosítéka pedig az egyházfő. Illő tehát, hogy a tévedhetetlenségnek is ő legyen a szerve, alanya és állandó biztosítéka. Az Egyház állandó tévedhetetlensége, melyet az apostoli testület által fejt ki, *a fő tévedhetetlensége nélkül elveszti középpontját, szerves közvetítését* (ha a fő nem tévedhetetlen, mikép lesz az a test? Ha a szem sötét, mikép láthat a test?), szervezeti biztosítékát és képviseltetését. Minden testületi egységnek, tehát a hit és tanítás egységének is egyedüli igaz biztosítéka az, ha a fő maga is képes megadni azt, ami a testnek hivatása; ha benne mintegy összesűrítve, «rekapitulálva» van az egész Egyház tévedhetetlensége. Valahányszor a püspöki testületben nagy nézeteltérések, széthúzások vannak, nincs veszve a tévedhetetlen tanítás és vele a hitegység, míg a fő egymagában is az Egyház teljes tévedhetetlenségének kezelője és birtokosa.

Másrészt azonban az egységnek igazi értéket az ad, ha a maga uralmát ráveti sok elemre, ha az az egység nem egyhangúság és szegénység, hanem sok tagnak összhangja. S ezért a tévedhetetlenség hordozója egyúttal a püspöki testület is; a főnek hit dolgában való tisztalátása és egységesítő ereje úgy kerül igazi világításba, ha ugyanaz az egység és egészség hatja át az egész testet. S így *az egyházi tévedhetetlenség érvényesítése a fej és a püspöki testület kölcsönösségén fordul.* Sajátságos harmonikus erőjáték ez, melyben a fő a testet és a test a főt szervesen támogatja; de úgy, hogy a tévedhetetlenség életműködésének ez a két centruma, melyek szerves összefüggésben állanak, önállóan hordozza a tévedhetetlenséget. Sem azt nem lehet mondani, hogy a püspöki testület tévedhetetlensége is csak a főtől ered³ (kurializmus), sem pedig fordítva, hogy a pápa szék döntései is csak az Egyház hozzájárulása által nyerik tévedhetetlenségüket (episzkopalizmus, gallikanizmus). Pápa és püspöki testület a tévedhetetlenségnek két egymástól egészen szét nem választható alanya (*duo subiecta infallibilitatis inadaequate distincta*).

Nehézségek. 1. *Az apostolok tévedtek.* Nevezetesen a) valamennyien mint közeli eseményt várták az Üdvözítő második eljövetelét; b) Szent Péter nem látott tisztán az ószövetségi törvény kötelező voltának ügyében⁴; c) Pál a milétusiaknak azt mondta, hogy nem fogják viszontlátni; pedig mégis úgy lett.⁵ – *Megoldás.* Ad a): A világ közeli végéről és az Üdvözítő második eljöveteléről az apostolok és nevezetesen Szent Pál nem beszéltek máskép, mint maga Krisztus Urunk (249. lap). Ad b): A pogányok fölvételének ügyében nem volt szó elvi állásfoglalásról; ebben a tekintetben Szent Péter csak úgy gondolkodott, mint az Üdvözítő és a többi apostol, illetőleg mint a jeruzsálemi zsinat; hanem a gyakorlati magatartásnak egy

¹ *Tournely* Eccl. Christi 5, 3.

² Jn 18,36–7.

³ L. *Franzelin* De trad. et Scriptura ⁴109 sqq.

⁴ Gal 2,11–14.

⁵ Act 20,25; 2 Tim 4,28.

kérdése került szőnyegre,¹ melyre nem vonatkozik az egyházi tévedhetetlenség karizmája; itt a tévedhetetlen tanítók állásfoglalása nem mindig a lehető legtökéletesebb. Ad c): Szent Pál milétusi nyilatkozata nem tartozott a kinyilatkoztatott igazságok körébe. A tévedhetetlenség hivatali karizma, mely a hivatalos tanítói ténykedések esetére biztosítja Isten gondviselő vezetését; de nem a lélekbe tapadó személyes készség (*habitus animae inhaerens*), mely az illető személyt minden téves megnyilatkozástól megóvjá a természeti élettevékenységek körében is.

2. *Pápák* hitkérdésekben többször súlyosan *tévedtek*: Liberius († 366) aláírt egy szemiarianus formulát; Vigilius († 555) a három Capitulum-ot (Theodorus Mopsuestenus, Theodoretus és Ibas Edessenus iratait, melyeket a IV. konstantinápolyi zsinat elítélt) hol elfogadta, hol meg elvetette; Honorius († 638) a monoteletizmusra hajolt és ezért a III. konstantinápolyi zsinat elítélte; Zakariás pápa elítélte egy bizonyos Virgiliusnak azt a tanítását, hogy vannak ellenlábasok; I. Miklós a bulgároknak adott utasításában súlyosan tévedett a keresztség formáját illetően. – *Megoldás*. Az egyháztörténet kimutatja, hogy itt egy esetben sincs szó a vatikáni zsinat értelmében vett *ex cathedra* pápai megnyilatkozásról. Sőt a fölhozott esetek egyikében sem forog fönn tévedés sem; némelyik csak határozatlan állásfoglalás. Így *Liberius*ről biztos, hogy mindig elítélte az arianizmusnak minden árnyalatát; hosszas és kínos kényszerítés hatása alatt talán (nem biztos!) aláírta a 358. ú. n. harmadik szirmiumi formulát, mely azonban katolikus értelmezésnek is enged helyet. *Vigilius* a tanítás dolgában egyetértett a konstantinápolyi zsinattal; de nem tartotta ildomosnak a már meghalt és a kalcedoni zsinattal megbékült egyházi íróknak utólagos kiközösítését. *Honorius* a monoteletizmus kérdésében helyesen tanított; gyakorlati magatartása nem volt mindenben kifogástalan (lásd [I 605](#)). *Zakariás* pápa Virgilius tévedésében az ügyet nem tekintette befejezettnek, és csak az ellen foglalt állást, hogy vannak emberek, akik kívülállnak Jézus Krisztus megváltó befolyásán. (Lásd *Kirchenlex.* XII 1002) I. *Miklósra* nézve lásd [411/2. lap](#).

3. Kijárhat-e embernek, nevezetesen egyes embernek, aminő a pápa is, a tévedhetetlen tanítás adománya? *Nem emberi dolog-e tévedni*, és a történelem nem bőven szolgáltat-e bizonyosságokat, hogy amiről valaha még úgy meg voltak is győződve az emberek, azt kénytelenek voltak idő folytán visszavonni, kiigazítani, vagy egyenesté tévedésként elvetni? – *Felelet*. Az Egyház tévedhetetlensége nem emberi kiválóságokban gyökerezik; alapja Isten változhatatlansága; és ténye csak a végső láncszem abban a logikában, mely Isten változhatatlanságán, a kinyilatkoztatás föltétlen igazvoltán, Jézus Krisztus isteni küldetésén és istenségén keresztül az Egyházhhoz vezet. Ha Isten adott föltétlen érvényű vallási igazságot az emberek számára, akkor gondoskodnia is kellett annak megfelelő fönttartásáról és továbbításáról; ha pedig volt módjában adni kinyilatkoztatást, akkor van hatalma sértetlen megőrzéséről is gondoskodni. A tévedhetetlenség alapja a katolikus fölfogás szerint tehát nem ember, hanem Isten. Egyébként a tévedhetetlenség embertől sem idegen valami; a logikai alapelvekben, az alapvető gyakorlati ítéletekben (vagyok, élek, van rajtam kívül is valami) mindenki tévedhetetlennek tudja magát; és az egyházi tévedhetetlenség ellen agyarogni legkevesebb joguk azoknak van, kik az egyes embert hivatottnak tartják arra, hogy a személyes vallási élmény alapján maga építsen magának világnézetet, és akiknek elődjei mindenkit kötelezni akartak arra, hogy tévedhetetlen bizonyossággal higgye a maga választottságát és igazult voltát (lásd [220. lap](#)). A legújabb szociális irányok, a totális államiság és a vezérelven épülő egypártú közület a «vezér»-rendelkezések gyakorlati tévedhetetlenségét vallják; és így a katolikus tan alaki mozzanata iránt nagyobb értést tanúsítanak. De metafizikájuk egészen más, és totalitási programjuk élet-halálharcot jelent a katolikus elv ellen.

¹ 1 Cor 8,11–3 10,25.

90. §. A katolikus Egyház szentsége.

Diekamp Eschat. III § 17; *Bartmann* II § 150 154–6; *Pesch* IV n. 628–71; *van Noort* 1, 4, 2, § 4; *Schanz* III § 10 15; *Pázmány* Ö. M. I 153 kk. II 315 kk. IV 557 kk. VI 620 kk.; *Petavius* Incarn. XIV 11–18; XV 5–18. – *Thom* 2II 83, 4 11; 84; 103; *Salmant.* tr. 21, 37–8; *Billuart* Incarn. 23; *Frassen* Incarn. 3, 2, 2. – *Bellarminus* De cultu sanctorum; *Stangel* De reliquiarum cultu 1624; *Trombelli* De cultu sanctorum t. 6 1740 kk.; *Benedictus XIV* De servorum Dei beatificatione et sanctorum canonizatione 1734/84; *P. Bruder* Die Reliquienverehrung in der kath. Kirche 1881; *Beissel* Die Verehrung der Heiligen und ihrer Reliquien in Deutschland 2 Bde 1890–2; *Stüchelberg* Geschichte der Reliquien in der Schweiz 2 Bde 1902/7; *H. Delehaye* Les légendes hagiographiques² 1908; Les origines du culte des martyres 1912; *Sanctus*; Essai sur le culte des Saints dans l'antiquité 1927; *E. Altendorf* Einheit u. Heiligkeit der Kirche (altchristl. Kirchenbegriff bis Augustin) 1932; *P. Dörfler* Die Anfänge der Heiligen Verehrung nach den römischen Inschriften und Bildwerken 1913; *J. Mausbach* Die Kirche und die moderne Kultur 1912; Die katholische Moral und ihre Gegner⁵ 1922; *Schütz* A. Isten a történelemben; Őrség 1936; *K. Kempf* Die Heiligkeit der Kirche im 19. Jahrh. 1927; *A. Rademacher* Das Seelenleben der Heiligen³ 1921; *E. Lense* Heilige schreiten durch die Zeit 1934; *Szentek* élete (*Schütz* A. szerkesztésében) 4 k. 1932/3; *E. Mersch* Le corps mystique du Christ 2 k.⁴ 1936; *F. Jürgensmeyer* Die Lehre vom mystischen Leibe Christi als Grundprinzip der Ascese 1932; *E. Mura* Le corps mystique du Christ d'après s. Paul et la théologie 2 k. 1934; *A. Wikenhauser* Die Christismystik des h. Paulus 1928; *J. Vetter* Der h. Augustinus u. das Geheimnis des Leibes Christi 1929.

1. A katolikus Egyház szentségének ténye.

A katolikus Egyház szent 1. a szentségi *eszmény* kitűzésében és megóvásában. Az elméleti igazságokra nézve ezt megmutatja a jelen könyv is. A gyakorlati elvekre nézve a katolikus Egyház a történet tanúsága szerint külső beszűremkezésekkel és belső lefokozási kísérletekkel szemben mindig óvta a katolikus erkölcsi eszmény teonom jellegét, az egyoldalú aszkétizmus és az eretnek katarizmus ellenében védelmébe vette emberiségét és minden embernek szánt egyetemességét. A racionalizmussal szemben mindig érvényesítette a kinyilatkoztatott igazságok természetfölöttiségét és a titkok igazság jellegét, és ezzel megőrizte számukra azt a misztikai mélységet és erőt, mely egyedül képes táplálni a következetes életszentségnek oly könnyen elapadó forrásait.

Épen ezt a termékenységet veszendőre engedte a megmerevedett és külsőségessé vált *Kelet*, mely száműzte a komoly igehirdetést, a hitigazságokba való spekulatív és misztikai elmélyedést és az apologiát. A keresztény életeszmény teológiai alapjait elbontotta a *protestantizmus*, az eredeti bűnről, a megrokkant akaratról és a megigazultságról vallott tanításai által; lappangó racionalizmusával és szubjektivizmusával elmetszette a komoly életszentségre való törekvés inait, az evangéliumi tanácsok tagadásával pedig szárnyát szegte a magasabb törekvésnek. S mert elvetette a föltétlen és tévedhetetlen isteni tekintély meg a tiszta természetfölöttiség elvét, korunk erkölcsi relativizmusával és naturalizmusával szemben nem tud hatásos elvi ellenállást kifejteni a legégetőbb erkölcsi kérdésekben, minők a család, nemi, politikai, társadalmi, gazdasági erkölcs mai problémái.

2. A katolikus Egyház birtokában van a szentségre nevelő hatékony *eszközöknek*.

a) Mindenekelőtt *hét szentségében*, melyeknek szerves körét megbontotta a protestantizmus (Goethe), az egész életet átfogó, a legegyszerűbb lelkek képességeihez is alkalmazott nevelő iskolája van, melytől kívülállók sem tudják megtagadni bámulatukat és elismerésüket (lásd [364. lap](#)). Szentmise-áldozatában fogyhatatlan mélységű és életű középpontot ad az egész istentiszteletnek és vallási életnek. A protestantizmus eltörölte a miseáldozatot és azóta ott hiányzik az áldozat gondolata a liturgiában, az egyéni és közösségi vallás-erkölcsi életben. b) A katolikus Egyház hitéletében, fegyelmi rendelkezéseivel és páratlan liturgiájában olyan *intézményeket* teremtett, melyek a kinyilatkoztatás adta tényezők mellett a leghatékonyabb és legegységesebb nevelő *eszközöknek* bizonyulnak a nagy tömegek számára és a folyton lefelé és visszafelé húzó renyhe természettel szemben is. Ilyenek a kötelező vásár- és ünnepnapok szentmisehallgatás, az egyházi ünnepkör, a pénteki

hústilalom és a böjt fegyelme, az évenkénti kötelező szentgyónás és szentáldozás; továbbá népmissziók, szentségimádás, májusi ájtatosságok, búcsújárás, lelkigyakorlatok stb. A keleti egyház ezeknek nagy részét nem ismeri, más részét engedte elsorvadni; a protestantizmus pedig egészen törölte, és nem tett a helyébe mást, amivel komolyan munkába venné az egyszerű embereknek is nemcsak vallási, hanem természetfölötti nevelését. *c)* Az Egyház *szentjei* mint megannyi csillag megvesztegethetetlenül mutatják a szentség eszményét és útjait minden rendű és rangú ember és minden gondolható helyzet számára; a magukban elvont és általános kinyilatkoztatott igazságokat és eszményeket bámulatos zsenialitással, fogyhatatlan leleményességgel és érzékkel alkalmazzák az élet konkrét viszonyaira, s így mintegy szemléleti oktatást adnak a legnehezebb tudományból, az önmegszentelés tudományából; továbbá az életszerűség és valóság erejével állandóan odakiáltják a küzködőknek a biztatást: Si potuerunt hi et hae, quare non tu?! Ezt ma mélyebben látó protestánsok is elismerik (Foerster, Thode, Sabatier). *d)* A katolikus egyházi pedagógia páratlan erejének és életrealitásának az a legmélyebb alapja, hogy *isteni tekintéllyel* és biztossággal szól. Azért tud igazán nevelni, vagyis magasabbra, sőt legmagasabbra, a természetfölötti szentség eszményének magaslatára emelni, mert maga fölülről jön és isteni biztosítása van arra, hogy erről a magaslatról le sem szédül, és mindig tud majd sokakat oda fölvezetni. Benne él az örök Ige valóságos misztikai jelenléte, és ezért egész létével és életével, istentiszteletével és intézményeivel természetfölötti légkört tud teremteni, melynek hatása alól még a kevésbé fogékony lelkek sem tudják magukat kivonni.

Ellenben a *protestantizmus* ma az egész vonalon elérkezett a naturalizmus lapályaira, és ezzel a mélyebb valláserkölcsei föladatakkal szemben való tehetetlenségre, amint azt pl. a magyar kálvinizmusra nézve akaratlanul is megrázó tanulsággal bemutatják kálvinista szépírók (Móricz Zsigmond, Szabó Dezső). A *keleti egyház* mindenesetre sokkal többet megőrzött a szentség eszközeiből. Azonban amióta Krisztus titokzatos testének egységétől elszakadt, a birtokában maradt szentségi intézmények is hasonlókká lettek a karácsonyfához, mely az erdei fenyő képét mutatja, de elvesztette annak életerejét.

3. A katolikus Egyházban a keresztény valláserkölcsei életeszmény *a)* a közönséges fokon minden korban és minden népnél olyan méretekben *valósult* meg, hogy a más gyülekezetekkel való méltányos összehasonlítás itt is megmutatta felsőbbtségét. Már a második századi apologétáknak ez volt leghatékonyabb érvük: Amit a pogányoknál néhány filozófus megálmodott mint eszményt, de sem saját személyében, sem tanítványaiban meg nem valósított, azt ezer meg ezer esetben megvalósulva láthatta az ámuló világ, nem ritka tehetségű bölcselőknél, hanem a legegyszerűbb kézművesekben, katonákban, sőt rabszolgákban.

S ha az Egyház terjedésével, az első buzgóság lanyhulásával, a tömeges megtérésekkel együtt meg is jelent a konkoly, sőt néha oly arányokban, hogy látszatra elnyomással fenyegette a jó vetést is: sohasem volt az Egyháznak oly szaka, melyben az árnyak minden fényt kioltottak. Pusztíthatatlan szent életerejét pedig új világításban mutatta meg azzal, hogy mindannyiszor a maga erejéből emelkedett ki süllyedtségéből: épen a tespedés és erkölcsi apály koraiban a maga kebelében foganta és nevelte azokat a hősöket, akik új vallási hajnalt hoztak (nagy egyházi újtók, szerzetalapítók; pl. a 13. és a 16. században; cf. 13. § 2). Hogy épen az Egyházban a valláserkölcsei élet terén olykor igen nagy *visszaélések* és szomorú hanyatlások mutatkoznak, annak okai: *α)* A katolikus eszmény meg nem alkuvó tisztasága és fennköltége, mely ellen a kemény fegyelemre fogott emberi természet szenvedelmesebb lázadásra kapható, mint a közömbös vagy megalkuvó nevelőkkel szemben. *β)* Bizonyos pszichikai szabályszerűséggel a nagy föllendüléseket nagy elhanyaglások követik vagy kísérik; ahol magas hegyek nincsenek, ott mély völgyek és szakadékok sem fenyegetnek. *γ)* Az egyházi vezetőkben elharapódzó hiányok a katolikus Egyházban épen a hierarchiai elv miatt erősebben hatnak vissza mint más gyülekezetben; és viszont, mert itt a papság nem

kaszt, nem ároni papság, hanem minden papi nemzedék a hívők köréből toborzódik, s a hivek valláserkölcsei színvonalának süllyedése a papság megújítását is megnehezíti.

b) Az Egyházban minden népnél, minden foglalkozásban és minden korban nem csekély számmal akadtak, kik *hősi fokban* gyakorolták a szentséget. Kezdetől mindmáig óriás számmal vannak, kik az evangéliumi tanácsok szerint élnek szerzetekben, sőt szerzeteken kívül (csak a 19. században 64 új férfi és több mint 100 női szerzet alakult). Mindig nagy számmal vannak, akik oly nyilván élnek hősi fokú szentségben, hogy állandó fórum foglalkozik szenttéavatási ügyekkel (példátlan dolog a történelemben!); és a szenttéavatások mindmáig nem szünetelnek (1500 óta mintegy 600 szenttéavatás; nagy szentek a 19. századból és a legújabb időből is, mint Hofbauer Kelemen, Don Bosco, J. B. Vianney stb.). Ezek a szentek az Egyházban a történet tanúsága szerint mindig gondviselészerű vezérszerepet töltöttek be. Szentek és vértanúk ültették és öntötték vad népek között az evangélium fáját, szentek vetettek gátat az eretnek és szakadár mozgalmaknak, újították meg a meglazult egyházfegyelmet és vallási életet, virágoztatták föl a hittudományokat, szították föl az apostoli szellemet.

c) A szentekkel együtt az Egyházban sohasem fogyatkoztak el a *karizmák*; szenttéavatások most is folynak és készülnek, neves búcsújáró helyeken ma is történnek kétségbevonhatatlan csodák (11. § 4).

Ha gyümölcséről ismerni meg a fát, akkor a katolikus Egyház mindenképp jó fának bizonyul, mely bőven termi a Szentlélek termését. Főként ennek kell betudni, hogy napjainkig állandóan történnek jelentős *megtérések*, melyekben komoly és nagyratörő emberek nagy áldozatokkal hátat fordítanak annak a vallási gyülekezetnek, melyben születtek, és visszatérnek a katolikus Egyház ölére, sokszor újabb nagy áldozatokra. Ez egymaga új bizonyosság arra, hogy egyedül a katolikus Egyházban él az Úr Krisztus Szentleke. Még nem volt rá eset, hogy a halálos ágyon, az örökkévalóság színe előtt, amikor elhallgat minden földi érdek és csak Isten szempontjai döntők a lélekre nézve, valaki ott hagyta volna a katolikus Egyházat más név kedvéért; a valóság hű krónikája azonban számtalan ellenkező esetről tud. Viszont katolikusoknak a protestantizmusra való áttérését maga egy protestáns pásztor (K. Harms) így jellemezte: Mikor a pápa gyomlálja kertjét, a gazt a kerítésen átdobja hozzánk (cf. [I 152](#)).

A *protestáns* felekezetek nem tudják a hősi szentség elragadó példáit teremni; egy-egy föltűnőbb áldozatos életet, mint pl. a betegápoló Florence Nightingale életét, ők is ritka kivételnek érzik. A karizmákról a legjobb protestánsok is elvben lemondtak. Ellenben minden naturalista törekvés (a germán pogány istenekhez, a «turáni» eszményhez való visszatérés) a protestantizmusban kész fegyvertársa talál. Az erkölcsi statisztikából a szükséges óvatosság és tartózkodás dacára is ki lehet annyit olvasni, hogy a közerkölcsei terén (nemi és házassági erkölcs, más vagyonának, emberéletnek megbecsülése) a katolicizmus eredményesebb népnevelőnek bizonyul, mint a protestantizmus.¹

A *keleti egyház* tekintetben is az őt egészben jellemző megmerevedés és meddőség képét mutatja. A népet lelkileg nem gondozó papság, alantjáró szerzetesség, elhanyagoltságában élénk vallási igényei számára a maga útjait kereső és a kinyilatkoztatott igazságtól egyre jobban eltávolodó nép, hősi szentséget nem termő, ritualizmusba fulladó egyházi élet: ez a mai keleti kereszténység, melynek jelképe a fűvel benőtt tornácú, mindig zárt görög templom. Ha protestánsoknál és keletiekénél is találkozunk tiszteletreméltó törekvésekkel és eredményekkel, legalább a közönséges keresztény életszentség színvonalán, ez csak arról tesz bizonyosságot, hogy az embernek természeti valláserkölcsei rátermettségét nem szüntette meg a

¹ Lásd A. Pezenhoffer, A demográfiai viszonyok befolyása a nép szaporodására 1922; H. A. Krose Einfluß der Konfession auf die Sittlichkeit 1900; Religion u. Moralstatistik 1096.

protestantizmusnak tagadó dogmája (cf. [136. lap](#)), és hogy Krisztus kegyelme nincs megkötve: spiritus ubi vult, spirat.

4. Az Egyház közvetve megmutatta szentelő erejét azzal, hogy a *kultúrát* megneemesítette, sőt a mai európai kultúrnépeknek ő adta műveltségét, és hivatva van most is megmenteni az igazi kultúrát attól a végromlástól, mely fenyegeti a forradalmár (bolsevista) és ellenforradalmár totalizmus részéről.

Az Egyház és a kultúra viszonya szempontjából a következő elvek irányadók: 1. Az Egyháznak Krisztus szabta rendeltetése megadni a *valláserkölcsi kultúrát*, még pedig azt, melyet maga Isten szánt az emberiségnek, mely építi az Isten országát és munkálja a lelkek üdvösségét. Ez a valláserkölcsi kultúra, a kinyilatkoztatás kultúrája, abszolút értékű; s ezért követeléseitől az Egyház semmiféle kérész életű kultúrdivat kedvéért nem tágíthat. 2. Jóllehet az Egyháznak rendeltetése az egyes emberek lelki üdvösségének biztosítása, mégsem lehet azt mondani, hogy a *földi kultúrához* semmi köze; már csak azért sem, mert minden egyes ember egy-egy kultúrpályába van beleállítva, és annak munkakörében kell úgy igyekeznie, hogy örök üdvösségét ne kockáztassa; meg aztán azért sem, mert épen a kinyilatkoztatás tanítása szerint minden emberi tehetség és minden ebből folyó életföladat, tehát minden kultúrföladat is végelemzésben Istentől jön; tehát minden kultúrkérdés Istennek gondolata, melyet azért ad föl az emberi szellem számára, hogy egy-egy vonást szolgáltasson az embernek Isten fogalmazta eszméjéhez. 3. Ebből mindenekelőtt következik az Egyház és a kultúra viszonyát szabályozó *negatív elv*: Amely kultúr-jelenség, elv, törekvés vagy eredmény ellentétben van az egyes lélek örök üdvösségével, az nem igazi kultúrérték, vagyis nem szolgálja igazán az emberiesedést. 4. Minthogy a kultúra föladatai az emberi természetben adva vannak, következésképp a kinyilatkoztatás, melynek letéteményese és történelmi végrehajtója az Egyház, egyfelől ráépít, másfelől rajta túlépít. Ráépít, amennyiben igénybeveszi az evangélium terjesztésében. Már ezzel is *magasabb létrendbe emeli*, amennyiben magasabb eszmék szolgálatába állítja. Minthogy azonban természetfölötti célt állít az ember elé és természetfölötti igazságokat és erőket visz bele a történelembe, okvetlenül új indításokat, sőt föladatokat szab a kultúra elé. Itt is érvényesül az elv: gratia non destruit, sed perficit naturam.

Ezzel adva van a felelet arra a kérdésre is: *megbékülhet-e az Egyház a modern kultúrával*, és lehet-e szerepe benne? Ami benne Istentől és az ő Krisztusától elpártolt, azzal természetesen nem szövetkezhetik. Ezt a természetfölötti hivatás és segítség biztos érzékével megmutatta már IX. Pius (Syllabus 1867) az akkori kultúr-liberalizmus mámorában úszó világ általános megütközésére; ma, a liberális kultúreszmény fölszámolása idejében kívülállók is ráfanyalodnak az Egyház álláspontjára. De ami jót érlelt ez a kultúra, azt az Egyház meggyőződéssel igenli; sőt elmondhatja: quorum pars magna fui. Van-e jó abban, amit az utolsó század gazdasági, szociális és főként technikai kultúrája érlelt, és abban ami mint ellenhatás utána jött? Katolikus elv szerint kell lenni. Az emberi természet még az eredeti bűn hatása alatt sem romlott meg teljesen, mint azt Luther tanította. Csak manicheizmus és az eretnek dualizmus juthat arra a gondolatra, hogy az egész modern élet mindenestül az ördög műve. De elfogulatlan vizsgáló számára abban sincs kétség, hogy ez a kultúra nagyban és egészben a középkor végén megindult nagy aposztaziának és vissza-pogányosodásnak vonalán mozog, és romlásba rántja az európai emberiséget, ha vissza nem tér ahhoz a keresztény kultúrához, melyet egyedül a katolikus Egyház képvisel egész tartalmával és minden értékében.

Ebben az összefüggésben szokás hivatkozni a *protestáns nemzetek* (különösen poroszok, angolok, hollandok) *kultúrfelsőbbségére* (vagyonosodás, politikai, tudományos, művészeti kiválóság).

Ez a hivatkozás azonban, amennyiben a protestantizmus vallási értékére akar következtetni, *a)* idegen szempontot visz bele a kérdésbe. Az Üdvözítő ugyanis sehol sem tett ígéretet arra, hogy hű követői majd a föld javaiban duskálnak; hanem példával és tanítással

inkább szegénységet, üldözést, nélkülözést és megvetést helyezett kilátásba, és ennek fejében a földi életben nagy lelki békét, a másvilágon az örök élet koronáját ígérte meg. *b)* A vagyonosodás, a politikai meg tudományos virágzás oly tényezőkön fordul, amilyen a szerencsés földrajzi fekvés, kedvező történeti helyzet, temperamentum, természeti rátermettség, melyekhez alig van valami köze is a kereszténységnek. *c)* A protestantizmus mindenesetre elősegíti a földi törekvéseket; hisz nagyon kevés energiát fejt ki a másvilági és a természetfölötti szempontok és követelmények érvényesítésében. De ezzel el is tér az evangélium szellemétől, és végelemzésben rongálja a mélyebb kultúrának gyökereit, és a szegényeknek, a «sokaknak» nem tud igazi élettartalmat és támaszt nyújtani. *d)* A katolicizmus van annyira egyetemes, mint már a neve is mondja, és van annyira nagylelkű, hogy hatalmas boltívei alatt elfér, sőt támogatást talál minden nemesebb kultúrtörekvés. Ennek bizonyítéka az a történeti tény, hogy protestáns elismerés szerint is a mostani vezető kultúrnépek születése fölött az Egyház karácsonyi éneke zengett, bölcsőjükbe az Egyház tette le hozományának az antik kultúra kincseit, és az Egyház nevelte őket arra a szellemi nagykorúságra, melyben Európa és általában az emberiség élére kerültek. *e)* Protestáns és katolikus nemzetekről beszélni nem oly egyszerű dolog ma, mikor annyira összekeverednek a hitvallások (pl. a németeknek több mint egyharmada, ugyanígy a hollandusoknak tekintélyes része katolikus), és amikor oly széles néprétegek nem élnek a hitükből.

2. A szentek tisztelete a katolikus Egyházban.

A katolikus Egyház szentségének az is bizonyossága, hogy minden időben komolyan vette a szentek egyességéről szóló hitigazságot, és ennek értelmében a Krisztusban metafizikailag megszentelt és teljes erkölcsi szentségre hivatott földi vándorokat mindig eleven közösségbe kapcsolta a szentség eszményének magaslatára följutott és benne véglegesült diadalmas szentekkel. Ennek bizonyossága és kifejezése a szentek tisztelete, melyre nézve a katolikus igazságot a következő tételekben állapítjuk meg:

1. Tétel. A megdicsőült szentek vallási tiszteletre méltók. Hittétel.

Magyarázat. A szentek, akikről a tétel szól, az üdvözültek. Tehát elsősorban Szűz Mária, azután a megdicsőült angyalok; azután azok az emberek, akiket az Egyház tévedhetetlen ítélete szentekké avatott. A *vallási tisztelet*, melyet a tétel szerint érdemelnek, nem imádás (*cultus latriae*), hanem ettől lényegesen különböző vallási hódolat (*cultus duliae*), mely nekik kijár hősieks szentségükért és immár véglegesült Isten-barátságukért. A szenteket végelemzésben azért tiszteljük, mert Isten szentsége ragyog át rajtuk; ebben az értelemben a tiszteletük viszonylagos (a viszonylagos tisztelet más értelmezését lásd [I 622](#)). A tétel nem mondja, hogy a szentek tiszteletét igénybe is kell venni mint üdvösségre vezető nélkülözhetetlen eszközt; csak azt sujtja, aki tagadja a szentek tiszteletreméltóságát. Bizonyos azonban, hogy nagy kegyelmektől fosztja meg magát, aki a megszentelődésnek ezt a hatékony eszközét megveti; és természetes, hogy a szentek tisztelete olykor melleleg (*per accidens*) lehet kötelező; pl. a papnak, aki tartozik egy szentnek officiumát elmondani vagy tiszteletére misézni. A tételt *tagadta* egy Vigilantius nevű gall szerzetes Szent Jeromos kolostorában; sokat gyalázták mint bálványimádást a protestánsok. A trentói zsinat szerint istentelenül gondolkozik, aki azt mondja, hogy a katolikus módon gyakorolt szentek-tisztelete ostobaság.¹

Bizonyítás. A *Szentírás* szerint *a)* az angyalokat tisztelni kell ([I 504](#)); még pedig azért, mert látják a mennyei Atya arcát.² Ez az ok azonban fönnforog a szenteknél is. *b)* Már az ószövetség nagy tiszteletben részesíti a patriarkákat; sőt maga Isten tisztességgel koronázza

¹ Trid. 25 De invoc. etc. *Denz* 940.

² Mt 18,10.

öket.¹ *c)* Az Üdvözítő nagy tiszteletadással említi Mózeszt, Dávidot, a három törzsatyát, Keresztelő Jánost.² *d)* Az apostolok példaként állítják a hívek elé Ábrahámot, Noét, Jóbót.³

A *szenthagyomány* beszél az ősi Polikárp-féle martírumból (154-ből),⁴ mely erélyesen és nagy dogmatikai szabotossággal visszautasítja a szmirnai zsidóknak azt az inszinuációját, mintha ők azért akartak volna vértanu püspökük tetemének birtokába jutni, hogy a fölfeszített Krisztus helyett tiszteljék: «Krisztust mint Isten Fiát imádjuk; a vértanukat ellenben mint az Úr tanítványait és utánczóit méltán szeretjük a Király és Tanító iránt való kiváló odaadásukért». Egyben kifejezést adnak annak a szándékuknak is, hogy vértanu püspökük halálának évfordulóját állandóan megünneplik. Tertullian és Ciprián bizonyosságot tesznek, hogy ez az ő korokban már szélteben szokás volt más vértanukra nézve is.⁵ A 3. században szokásba jön a szentek segítségül hívása (sok katakombai fölirat); a 4.-ben ezt a tiszteletet kiterjesztik a nem-vértanukra is. A laodiceai zsinat védelmébe veszi a szentek tiszteletét és megbélyegzi a visszaéléseket.⁶ Mikor pedig az említett Vigilantius Aërius és Eunomius nyomán a keletiek visszaéléseivel együtt magát az egyházi gyakorlatot is támadta, Szent Jeromos a maga határozott módján leszámolt vele.⁷

A hívő *elme* is úgy találja, hogy mélységes és nemes emberi vonás elismerni a kiválóságot. De ha minden közösség büszke kiváló tagjaira, ha kitünteti őket életükben és megbecsüli emléküket haláluk után, illő, hogy Isten házanépe és a szentek polgártársai is örüljenek Isten országa nagy hőseinek, és mindenképpen vallják irántuk való hódolatukat.⁸ Ez a tisztelet nem kisebbíti Istennek és az ő Krisztusának tiszteletét; mert a szentekben Istent és az Úr Krisztust tiszteljük, akinek kegyelmi kiválasztása tette őket szentekké; bennük mint egy képeskönyvben szemléletesen élénk tárul a természetfölötti világ valósága, és elemi erővel megszólalnak titokzatos erői és törvényei.⁹ Ha a természet színvonalán megrekedt egyesek és tömegek kísértésben vannak a szentekért elhanyagolni az Isten tiszteletét, azzal a lappangó gondolattal, hogy a szentek talán könnyebben hajlíthatók az emberi kény szerint mint a változatlan örök Isten ([I 333](#)), ennek a kísértésnek gyökerét a kényelemre hajló és a természetfölötti igazság magaslatára nehezen emelhető emberi természet gyarlóságában kell keresnünk, nem pedig a katolikus dogmában, melynek hivatott képviselői kezdettől fogva teljes erővel küzdenek a jelzett kísértés ellen.¹⁰

A szentek tisztelete *abban áll*, hogy *a)* gyakorlatilag elismerjük szentségüket, kivált ünnepeik megülvése által; *b)* nem rösteljük utánozni, amit szívesen ünneplünk (August.); *c)* bizalommal segítségül hívjuk őket.

2. Tétel. A szentek Istennél közbenjárnak értünk, s ezért megengedett és üdvös dolog őket segítségül hívni. *Hittétel* a trentói zsinatnak fönt említett határozata értelmében.¹¹

Bizonyítás. Az *ószövetség* tanu rá, hogy Isten hallgatott az ő szentjeinek közbenjárására, míg a földön idöztek; meghallgatta Ábrahámnak Sodomáért, Mózesnek Izraelért, Jóbnek barátaiért való közbenjárását.¹² Annál inkább meghallgatja tehát azokat a barátait, akik

¹ Sir 44–50; 1 Reg 2,30 Ps 8,6 138,17 Rom 9,29.

² Mt 23,2 Mc 7,10 10,3 12,26 Jn 5,45 7,23; 22,42; Mt 8,11 22,32 Lc 16,22.

³ Rom 4 Gal 3 Jac 2,21...; 2 Pet 2,5; Jac 5,11 Heb 11.

⁴ Mart. Polycarpi 17.

⁵ Tertul. Cor. 3; Cypr. Ep. 39, 3.

⁶ Syn. Laod. c. 51; cf. 34 35.

⁷ Hieron. Adversus Vigil. és Epist. 109; cf. August. Faust. XX 21; Civ Dei XXII 10.

⁸ Cf. Hieron. Epist. 109, 1.

⁹ Cf. Heb 12,1.23 13,13; August. Sermo 325, 1; W. Faber An Essay on the Interest and Characteristics of the Lives of the Saints.

¹⁰ Cf. Origen. Cels. V 4; VIII 13; Syn. Laod. c. 35; Athanas. c. Ar. or. 3, 12; Chrysost. in Col hom. 7, 1; August. Civ. Dei X 19; Thom 2II 103, 3; Trid. 25 De invoc.

¹¹ Trid. 25 De invoc. Denz 984.

¹² Gen 18,23; Ex 32,10; Job 42,8.

visszavonhatatlanul megszilárdultak az ő kegyelmében. S valóban az ószövetségi történetíró szerint Jeremiás és Oniás főpap sokat imádkoznak a népért és az egész szent városért.¹ Tóbiás könyörög az angyalhoz²; tehát az analógia értelmében szabad a szentekhez is folyamodni. Az *újszövetségben* az Üdvözítő példabeszédében azt tanítja, hogy a dúsgazdag imádkozott Ábrahámhoz³; ő maga mennybemenetele után áll az Isten jobbján, s «mindenkor él, hogy érettünk közbenjárjon»⁴; ezt teszik tehát a szentek is, akik végleg bele vannak kapcsolva Krisztusba, a főbe, és teljesen hozzája hasonultak. S valóban Szent Pál eredményesen imádkozik a hajótöröttekért⁵; a Jelenések könyvében a huszonnégy vén leborul a Bárány előtt «mindegyiknek hárfája lévén és arany csészéje telve illatszerekkel, melyek a szentek imádságai».⁶ Az *atyák* közül Origenes az első, aki Szent Pálra való hivatkozással⁷ kifejezetten említi és ajánlja a szentek segítségülhívását.⁸ De hogy a gyakorlat már akkor milyen mély gyökeret vert a hívők között, annak beszédes bizonyossága a sok sírirat, melyekben az életben maradtak kéri az elköltözöttek közbenjárását. Ugyanezt tanúsítják a vértanúk aktái és a litániák.⁹ A 4. században megszorodnak mind az elméleti mind a gyakorlati tanuságtételek.¹⁰

A *teológiai elmélés* megállapítja, hogy *a)* a szentek *akarnak* értünk közbenjárni. Hisz már a földön áldozatos nagy szeretettel ölelték keblükre Isten országának tagjait; most pedig a boldogító istenlátás szent tűzében egészen új szeretetreméltóságban tűnnek föl nekik azok, kiket Isten a mennyország örökségére hívott meg; fokozza szeretetüket és segíteni kész akarataikat a földi vándorok nehézségeinek és tehetetlenségének, utuk veszedelmeinek tisztább látása. Pogány gondolat és súlyos dogmatikai tévedés az a protestáns hiedelem, hogy ép a legnagyobblelkű emberek szeretete és irgalmassága kihül, amint átlépik az örökkévalóság kapuját, és belekerülnek az Isten tiszta szeretetének légkörébe. *b)* *Tudnak* érettünk közbenjárni. Egyfelől ugyanis tudomást szereznek arról, ami Isten földi országában végbemegy ([714. lap](#)); másfelől elgondolhatatlan, hogy az irgalom és szeretet, az élet és tetterő Istene akadékoskodik nekik az irgalmasság legszebb szolgálatában, a vergődő lelkek üdvösségének előmozdításában. Ebből joggal következtetik a hittudósok, hogy a mennyország boldog lakói a tisztítóhelyen szenvedő lelkekért is közbenjárnak. *c)* Közbenjárásuk *eredménnyel jár*. Erről biztosítanak egyfelől Istennek a Szentírásban tett ígéretei, másfelől az a megfontolás, hogy Istentől nem kérnek mást, mint amit irgalmas szeretete maga is készít az embereknek; tehát nem jutnak ellentétbe Istennek segítő emberszeretetével.

Nehézség. A szentek segítségülhívása és közbenjárása *elhomályosítja Jézus Krisztusnak egyetlen közbenjáró tisztét*, és arra kísérti a hívőket, hogy ne egyedül Istenbe, hanem *emberekbe vessék bizodalmaikat*.

Megoldás. *a)* A katolikus igazság értelmében egyedül Isten mindenható szeretetétől várjuk segítségünket; a szentekhez azért folyamodunk, hogy mint az imádság mesterei tanítsanak, és mint Krisztusban immár nagykorú testvérek segítsenek jól imádkozni Isten fölségéhez. A jámbor ember jól látja, mennyire készületlenül áll Istennel szemben; s ezért keres segítőt, barátokat, akiknek társaságában bátrabban jelenhetik meg Isten királyi széke előtt. A katolikus áhitat tehát végelemzésben nem a szentekhez könyörög, hanem *a szentek társaságában*

¹ 2 Mach 15,11.

² Tob 12,12.

³ Lc 16,24.

⁴ Rom 8,34 Heb 7,25.

⁵ Act 27,44.

⁶ Ap 5,8.

⁷ 1 Cor 12,26 2 Cor 11,28.

⁸ Origen. in Num 26, 6; in Cant 3, 4; Orat. 11, 2; Exhort. ad mart. 30.

⁹ Cyril. Hier. Cat. myst. 5, 9.

¹⁰ Lásd Hieron. Epist. 39, 6; Chrysost. Adv. Jud. VIII 6; In ss. Beren. et Prosd. 7; in Ign. 5.

Istenhez. Jellemző, hogy az Egyház hivatalos imádságai (amelyek Oremus-szal kezdődnek), ha szentnek szólnak is, mindig közvetlenül Istenhez vannak intézve. Ez egymagában beszédes cáfolat arra a protestáns vádra, hogy a katolikum, ha nem is imádja a szenteket, előtérbe tolja az irántuk való áhítatot az istenimádás rovására. *b)* Az isteni tevékenység törvénye, hogy szuverén és befolyásolhatatlan akaratát a teremtésben (I 480) és a természetfölötti világban *másodrendű okok útján* érvényesíti. Istent nem lehet hízelgéssel vagy illetéktelen pártfogással megejteni; magatartását csak az ő örök szempontjai irányítják. De ép ezekben benne van a szentek közbenjárása is. Tehát mindenképpen Isten nyomdokain járunk, mikor a természetfölötti javak sáfárjához fordulunk segítségért. Minthogy Isten másodrendű okok igénybe-vételével viszi keresztül terveit a természeti és a természetfölötti rendben egyaránt, joggal következtetjük, hogy miként nem egyformán osztja természeti javait a teremtmények között, szentjeinek sem szán egyforma szerepet a természetfölötti világrendben, hanem Krisztus titokzatos testének tagozottsága szerint más-más föladatokat szab eléjük. Ezért indokolt az a katolikus gyakorlat, mely *különbéféle szükségekben* más-más szenthez fordul, sokszor kisebbekhez is, és különféle ügyek és intézmények számára más-más *mennyei pártfogókat* keres és tisztel. Ez a gyakorlat azért is dicséretes, mert fölötte alkalmas arra, hogy nagyobb változatosságával jobban fölszítsa a hívők buzgóságát.¹ *c)* A szentek közbenjárása nem is vet árnyat Krisztusnak egyetlen közbenjárói tisztére; a szentek Jézus Krisztustól veszik közbenjárói szerepük jogcímét, és ezért mint másodlagos és lényegesen Krisztustól függő közbenjárók *bizonyosságot tesznek Krisztus elsődleges közbenjárásának erejéről.*

3. Tétel. Megengedett és üdvös dolog tisztelni a szent ereklyéket. *Hittétel* minden időknek minden fajta puritánizmusával szemben.

Magyarázat. Ereklyék a szó szoros értelmében egy szentnek teteme (vére, csontjai); *tágabb értelemben* mindaz, ami vele érintkezésben volt (ruhái, eszközei, koporsója, sírja). Minthogy minden tisztelet végelemzésben személynek szól (nem is volna illő, hogy eszes teremtmény esztelen valók előtt hódoljon), az ereklyék tisztelete mindig viszonylagos (*cultus relativus*). Az ereklyék tiszteletreméltóságát *tagadták* a gnóosztikusok és manicheusok, akiknek szemében minden anyag gonosz; azután Vigilantius és a képrombolók. Védelmébe vette már a II. niceai zsinat.²

Bizonyítás. A *Szentírás* legalább jelzi az ereklyék tiszteletreméltóságát, mikor arról szól, hogy Elizeus csontjai és Illés köpönyege halottat élesztett.³ Az újszövetségben a vérfolyásos asszony meggyógyult Krisztus ruhája szegélyének érintésére⁴; Péternek átmenete, Pál kendőinek érintése által sokan meggyógyultak.⁵ A *szenthagyomány* bizonyossága a vértanuk tiszteletével kapcsolatban szólal meg. A szmirnai keresztények, mikor sok utánjárásra vértanu püspökük holttestének birtokába jutottak, azt «mint a legfinomabb drágaköveknél különb és aranynál értékesebb kincset» illő helyre vitték.⁶ A 3. század óta a vértanuk ereklyéi fölött emelték oltáraikat és templomaikat, közelükben kívántak temetkezni; községek versengtek ereklyék birtokáért, melyekben Isten segítő gondviselésének zálogát látták; vértanuk sírjaihoz⁷ zarándokoltak és ott fogadalmi tárgyakat helyeztek el⁸; bizalommal vártak és örömmel tapasztaltak ereklyék közvetítésével történt csodákat.⁹

¹ *Thom* Supl. 72, 2 ad 2; cf. 2II 83, 11 ad 4.

² *Denz* 304; cf. 440 (Later. IV.); 679 (ctra Wiclif); 985 (Trid. 25).

³ 4 Reg 13,21; 2,13; cf. Sir 49,18; Ex 13,19.

⁴ Mt 9,20.

⁵ Act 15,15; 19,11.

⁶ Mart. Polyc. 18, 2; ugyanígy Mart. Cypr. és számos más mártírium.

⁷ *Ambr.* Epist. 22, 2; *August.* Civ Dei I; 13 *Chrysost.* in 2 Cor hom. 26, 5.

⁸ *Theodoret.* Graec. affect. cur. VIII.

⁹ *Hieron.* Adv. Vigil. 1 4 5; *Ambr.* Epist. 22, 9 16; *August.* Civ. Dei XXII 8; Confess. IX 7; Retract. I 13, 7.

A *teológiai megfontolás* Szent Ágostonnal¹ megállapítja, hogy a világi életben is a szeretet és kegyelet a személyről természetszerűen átárad mindarra, ami vele szorosabb érintkezésben volt; népek fényes mauzoleumokat emelnek elhunyt nagyjaiknak, múzeumokba gyűjtik híreseiknek hagyatékát; gyermekek kegyelettel őrzik anyjuk imádságos könyvét vagy jegygyűrűjét, atyjuk fegyverét, barátjuk emléktárgyát. *Testi-lelki összetett természetünk* ugyanis szükségét érzi, hogy kegyeletes emlékezése érzékelhető tárgyakra támaszkodjék; és megérzi, hogy ami egy tiszteletreméltó személlyel közvetlen személyes vonatkozásban volt, titokzatos módon tovább hordoz és lehel valamit annak szelleméből. Mennyivel illőbb tehát, hogy tiszteletben tartsuk a szentek tetemeit, melyek oly kiváló életszentségnek voltak szervei, továbbá a Szentlélek templomai, a dicső föltámadás várományosai és csodák eszközei.² Ezért az ereklyék okos katolikus tisztelete kiválóan alkalmas arra, hogy ébren tartsa a szentség eszménye és természetfölötti valósága iránti lelkesedést, növelje a természetfölöttség érzékét és táplálja a föltámadás reményét. A visszaéléseket elvben kizárja a katolikus megállapítás: az ereklyék tisztelete viszonylagos, sőt kétszeresen az, amint Szent Jeromos csattanósan kifejezi: «Tiszteljük a vértanúk ereklyéit, hogy imádjuk azt, akinek ők a vértanui».³ Ép ezért nem esik csorba a szolid vallási életen akkor sem, ha hellyel-közzel *hamis ereklyére* irányulna a tisztelet (ez megtörténhetik, mert az ereklyék valódiságának kérdése merőben történeti, és a tévedhetetlen egyházi tanításnak körén kívül esik). A tisztelet ugyanis nem magának az ereklyének szól, hanem annak a szentnek, akivel kapcsolatba hozzuk. Egyébként az Egyház nagy körültekintéssel jár el az ereklyék megítélésében és tiszteletük engedélyezésében, és a hívőknek igyekezni kell itt is a katolikum szellemében élni.⁴

4. Tétel. **Megengedett és üdvös dolog tisztelni a szentképeket. Hittétel.**

Tagadták nemcsak elméletben, hanem barbár tettekkel is a képrombolók (iconoclastae; különösen Izauri Leo és V. Leo császárok alatt), akikkel szemben római zsinatok (727. 731), majd a II. niceai és a IV. konstantinápolyi egyetemes zsinat⁵ ünnepélyesen védelmükbe vették a katolikus igazságot. Mikor a képrombolók ádáz dühe föléledt az újítóknak, a *trentói atyák*⁶ újból kimondták: «Krisztusnak, a Szűz Istenanyának és más szenteknek a képeit lehet tartani, főként a templomokban, és illő tiszteletben kell részesíteni; nem mintha hitünk szerint azokban valami isteni jelleg vagy erő volna, melyek miatt tiszteletet érdemelnek, vagy mintha azoktól valamit kérni vagy bizalommal várni kellene, mint hajdan a pogányok cselekedtek, akik bálványokban reménykedtek, hanem mert az irántuk tanúsított tisztelet az eredetinek (prototypa) szól, amelyet ábrázolnak; úgy hogy a szentképek által, melyeket csókolunk, melyek előtt megemeljük kalapunkat és térdet hajtunk, magát Krisztust imádjuk, és tiszteljük a szenteket, kiket ábrázolnak». A továbbiakban szabályozza a szentképek használatát, és intézkedik a visszaélésekkel szemben.

Bizonyítás. A *zsidóknak*, akik oly könnyen hajoltak bálványimádásra, meg volt tiltva, hogy imádás végett faragott képet csináljanak maguknak.⁷ Ma már nem lehet biztosan megállapítani, pontosan mire vonatkozott ez a tilalom. Tételünk ellen nem szólhatott; hisz Mózesnek maga Isten parancsolta, hogy rézkígyót állítson föl mint az isteni segítség szervét és eszközét,⁸ és maga Isten rendelte el, hogy a frigyláda födelére két kerubot állítsanak.⁹ Ami a *szenthagyományt* illeti, az Egyház az első keresztény századokban nagy tartózkodást

¹ *August.* Civ. Dei I 13.

² Cf. *Thom* III 26, 6.

³ *Hieron.* Epist. 109, 1; cf. *Thom* III 26. 6 ad 2.

⁴ Trid. 25 és CIC 1283–6.

⁵ *Denz* 302–4; *Denz* 337.

⁶ Trid. 25 De invoc. *Denz* 986.

⁷ Ex 20,4 Lev 26 Deut 5,7–9; cf. Ps 113,12 Is 44,9.

⁸ Num 21,8; cf. Jn 3,14.

⁹ Ex 25,18 cf. Jos 7,6 3 Reg 6,27 7,36 2 Chron 3,10.

tanusított; a zsidókból lett keresztényeket az ószövetségi tilalom tartotta vissza; a pogányokból lett keresztényeket pedig az Egyház féltette az alig elhagyott bálványimádástól. Mindazáltal a katakombák bőséges tanúsága szerint már a 2. században sűrűn használták a szentképeket, legalább didaktikai célra, t. i. a vallási igazságoknak és a vallási tisztelet tárgyainak szemléltetésére, amit az atyák általában nagyon kiemelnek. Tertullianus tanúsítja, hogy kivált az Üdvözítőnek és a szent keresztnek képei voltak használatban.¹ Biztos, hogy a 4. században már templomokat is díszítettek szentképekkel, jóllehet ennek a gyakorlatnak heves ellenzői is akadtak.² A nagy atyák (Nyssen., Chrysost., Cyrill. H., Hieron., August., kivált Basilius) meleg lelkesedéssel szólnak a képekről, főként didaktikai jelentőségükről. Az 5. században szokásba jött a térdhajtás, képcsókolás, gyertyaégetés; úgy hogy a II. niceai zsinat igazán a hagyomány «királyi útjára» lépett, mikor meghozta dogmatikai határozatát.

Ennek a zsinatnak aktái hibás fordításban kerültek *nyugatra*, mely különben is ebben a kérdésben hűvösebb magatartást tanusított, mint a kelet (cf. görög templomokban ma is az iconostasis-t); s a Carolina-k és a 794-i frankfurti zsinat elutasította a zsinati döntést; I. Hadrián pápa fölvilágosítása után azonban elfogadták. A képrombolás szomorú idejében főként Studioni Theodorus, Nicephorus Byzantinus és elsősorban Damaszkusi sz. János léptek sorompóba a katolikus igazság védelmére.

A *teológiai megokolást* megadja maga a trentói zsinat. A szentképek nem magukban tiszteletreméltók, sem anyagukban, sem kivitelükben, hanem formálisan mint képek, vagyis amennyiben olyanokat ábrázolnak, kik vallási tiszteletre méltók: Istent, a Szentháromságot, Krisztust, az angyalokat, Szűz Máriát vagy más szenteket. Tehát a szentképek tiszteletének *ugyanaz a teológiai és lélektani megokolása, mint az ereklyék tiszteletének*: Testi-lelki összetett természetünknel fogva rá vagyunk utalva az érzékelhető világra, mint a szelleminek jelképére. A szentképeken miként az ereklyéken a lélek mint megannyi lépcsőn fölemelkedik a láthatatlan természetfölötti világba, és tőlük támogatva huzamosabban és intenzívebben ott tud időzni. Visszaélések természetesen itt is lehetségesek, különösen ha hiányos a vallási oktatás. Azonban ezekre nézve is áll a szabály: Tollatur, abusus, servetur usus; a visszaélést meg kell szüntetni, a helyes használatot elő kell mozdítani!

Kérdés. Szabatosan *milyen tisztelet jár ki a szentképeknek?* Ahhoz t. i. nem fér kétség, hogy a képek tisztelete *relatív*; nem önmagukért érdemelnek tiszteletet, hanem azok miatt, azokkal való vonatkozásban, kiket ábrázolnak; úgyhogy a tisztelet külső kifejezése (fő- és térdhajtás, gyertyaégetés, csókolás stb.) a kép előtt történik, de a hódolatos belső lelkület az eredetinek szól. Ez nyilvánvaló és a hittudósok egyetemes tanítása.

A kérdés azonban az: *Ugyanaz a fajta tisztelet jár-e ki a képnek, mint az eredetinek?* Erre nézve három vélemény alakult ki: 1. *Durandus* szerint a kép alkalom, mely készlet annak tiszteletére, akit ábrázol; vagyis egész tiszteletünk az eredetire irányul, és a szentképnek magának semmi sem jut abból. Ez a nézet azonban ellentétben van a zsinatok beszédmódjával és a katolikus érzékkel, mely a szentképeket magukat is tiszteletreméltóknak tartja. 2. *Szent Tamás*³ (akihez csatlakoznak Bonaventura, Soto, Vasquez) azt tanítja, hogy az eredeti és a kép egy tiszteletadásnak együttes tárgya (obiectum totale unum); és ezért a kettőt a tiszteletnek ugyanaz a fajtája illeti meg, t. i. az eredetinek kijáró tisztelet, mely imádás, ha a kép az Istent vagy Krisztust ábrázolja, dulia, ha szentet vagy angyalt; azonban az eredetit megillető tisztelet abszolút, a képnek kijáró tisztelet relatív, vagyis a képnek csak mint képnek, mint az eredeti ábrázolásának szól; tehát a neki nyújtott külső tisztelet lélekben az eredetinek szól. 3. *Ambrosius Catharinus* és *Bellarminus* szerint a szentképnek magának is jár belső tisztelet, mely mindenesetre viszonylagos, hisz a képet azért illeti meg, mert egy

¹ *Tertul.* Apol. 16; Pud. 7 10.

² *Eliberit.* c. 36; Eusebius Caesareensis, Epiphanius.

³ *Thom* III 25, 3.

tiszteletre méltó eredetit ábrázol; de mert magának a képnek is szól (és nem mint Szent Tamás nézete szerint a képen keresztül csak az eredetinek), alacsonyabb fokú, mint az eredetinek kijáró tisztelet (a *cultus duliae*-nek egy külön fajtája), mely csak mellesleg (*per accidens*) és nem sajátképen szól a szentképnek.

A helyes állásfoglalás végett különbséget kell tennünk. A szentkép tekintettel a formális jellegére, vagyis *mint kép*, csak az ábrázolt eredeti miatt érdemel tiszteletet; és az nem lehet más fajta, mint az eredetinek kijáró tisztelet; tehát itt főnnáll teljes egészében Szent Tamás nézete. De a szentkép egyúttal *szent dolog* is, olyanformán, mint a kehely, templom, miseruha; mintegy szellemi ereklye, ama szellemi kapcsolat miatt, melyben van az eredetivel akit ábrázol, a hívővel aki tisztelettel övezi, Istennel aki természetfölötti hatások eszközévé teszi (ebben van a kegyképek tiszteletének teológiai megokolása). Mint ilyen szent dolgoknak a szentképeknek magukban is jár ki tisztelet, mely ugyanolyan fajta, mint a dologi szentelményeket megillető tisztelet. Bellarminus itt csak abban hibázott, hogy ezt egyoldalúan hangsúlyozta és elsődlegesnek állította oda. Igaz, a niceai zsinat is csak ezt emeli ki; de helyt hágy a formális képtisztelet számára is, mely viszont a trentói atyáknak lebegett a szeme előtt.

3. Befejezés. Az Egyház a misztikus Krisztus.

Az Egyház akkor áll előttünk legmélyebb mivoltában és egész természetfölötti jelentőségében, ha *Szent Pállal* úgy tekintjük, mint Krisztusnak titokzatos második énjét.

Szent Pálnak sarkalatos tanítása, melyet különösen Col 1 2 4 5, Eph 1 Cor 12–14 és Rom 12 juttat kifejezésre: *Krisztus az ő Egyházának feje, és viszont az Egyház az ő teste*. Isten Krisztust «megtette mindenekfölött az Egyháznak fejévé, mely neki teste, és annak a teljessége, aki mindent mindenben betölt (*τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρωμένου*).» «Ti pedig Krisztus teste vagytok!»¹ Jézus Krisztus a fő, *aki a tagokat önmagával és egymás között élő egységbe* fűzi: «Sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként azonban egymásnak tagjai». «Járjunk az igazság útján szeretetben, és mindenestül növekedjünk öhozá, Krisztushoz, ki a fő, és akitől van az egész testnek egybeerősítése és egybekötése, minden összekötő íznek közreműködésével, minden egyes tagnak kijelölt munkálkodása szerint; így történik azután a test növekedése a maga épülésére a szeretetben.»² Sőt az Egyház egyszerűen *azonos magával Krisztussal*: «Amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden tagja, noha sok, mégis egy test, úgy van a Krisztus is.»³ Már damaszkusi útjában így jelent meg az Úr Szent Pál előtt: «Saul, Saul, miért üldözöl engem?»⁴

Mínt hogy azonban Jézus Krisztus fizikai mivoltában nem kettőzhető, ezért az Egyház csak azáltal lesz az ő második énje, hogy hozzája hasonul és vele a legszorosabb erkölcsi és metafizikai egységre lép, sokkal inkább mint bárminő más fő (akár család-, akár államfő) a maga közösségével; annyira, hogy nemcsak átvitt, hanem valóságos, bár titokzatos értelemben azonosíthatja magát Krisztus az Egyházzal és viszont; tehát bizonyos *communicatio idiomatum* jön létre, hasonló az Isten-ember (61. § 3), illetve helyesebben az Oltáriszentség titkában (482. lap) szereplő tulajdonság-kicseréléshez. A szentpáli teológiának ez sarkalatos tétele, amelyet kezdettől fogva magukévá tettek az atyák⁵; a skolasztikusok közül Szent Tamás⁶ rendszeresen kifejti, és a velejét a hivatalos egyházi előterjesztések is kezdet óta

¹ Eph 1,21–3; 1 Cor 12,27.

² Rom 12,5; Eph 4,15–6.

³ 1 Cor 12,12; cf. Gal 3,16. Rom 12,4,5.

⁴ Act 9,4–5; cf. Gal 2,20 Mt 5,35–45 Col 1,24.

⁵ Részletesen *Mersch* fönt idézett kitűnő művének I. kötetében. Már *Orig. Cels. VI 48*; aztán *August. Agon, christ. 20*.

⁶ *Thom III 8; Verit. 29, 4*; cf. Th. *Käppeli Zur Lehre des h. Thomas vom Corpus mysticum Christi 1931*.

tartalmazzák; így Nagy sz. Leó, VIII. Bonifác (Unam sanctam), a Decretum pro Iacobitis, Trid., Vatic. XIII. Leo (Satis cognitum), XI. Pius (Miserentissimus Redemptor).¹ Minthogy a fogalmazása (misztikus test) metafora, tartalma pedig titok, nem könnyű szabatos hittudományos fogalmakba szorítani gazdag tartalmat. De mégis meg kell kísérelni, mert az Egyházzal szóló egész katolikus tanításnak fölséges foglalata és központi megvilágítása. Főmozzanatai a következők:

1. *Szervezete*. Az Egyház mint Krisztus misztikus mása az ember Krisztus analógiájára van szervezve. Látható eleme, teste föl van építve emberekből mint elemekből. Ezeket az elemeket a szervezet számára alkalmasakká tenni és beiktatni a misztikus Krisztusba, az Egyháznak lelke van hivatva. Az Egyháznak mind teste mind lelke a főben találkozik, és benne nyeri szervezeti egységét.

Az Egyház feje Jézus Krisztus ([3. lap](#)), aki mint fő *alkatára* nézve homogén a szervezettel, ember az emberek közül, de egyben kimagaslik fölöttük; mint elsősülött a testvérek között, mint az emberiség virága, mint mennyei ember abszolút magasságban kiemelkedik az összes tagok fölött. *Szerepére* nézve nemcsak erkölcsileg irányít és egyesít, mint pl. az államfő, hanem szervezeti ráhatással, miként a családfő (aki családjának valamennyi tagjával, hitvesével és gyermekeivel szerves, fiziológiai viszonyban van): magához hasonítja, élteti és növeli tagjait; és ezért nemcsak fő, hanem egyben gyökér is (szőlőtő).

Sőt mi több, az ő lelke, a *Szentlélek az Egyháznak lelke*. Nem sajátos, hanem misztikai értelemben; vagyis nem abban az értelemben, mintha a Szentlélek az Egyház testével metafizikai egységbe forradó formává (forma intrinsece inhaerens atque informans) válnék. A Szentlélek épügy nem válhatik az Egyháznak formálisan lelkévé, mint az Ige nem válhatik forma szerint az Egyháznak fejévé; bármilyen közel ereszkedik is az Isten az emberhez, a Teremtő és teremtmény közötti éles határvonal nem mosódhatik el. Hanem miként az Ige az ember Krisztust fölkeni az Egyház fejévé, és általa mint övele egységbe fűzött eszköz (instrumentum coniunctum) által önti és áradoztatja az Egyházba a természetfölötti elemet, úgy a Szentlélek Isten mint abszolút, személyes ősforrás sugározza az Egyházba a kegyelmet, hitet, tévedhetetlenséget, papi fölkenést és szubjektív szentséget, vagyis az összes kegyelmeket és karizmákat, melyek együttvéve alkotják a szó formális értelmében az Egyháznak lelkét (lásd [285. lap](#)).

A *tagok* pedig a misztikus Krisztus hivatásának megfelelően a tagoltság és szervesség különböző fokain vannak belekapcsolva a titokzatos Krisztusba. Törzsét teszik a teljes tagok, kik a keresztségi jegy által morfológiaileg be vannak iktatva és a bérmálás jegye által morfológiaileg nagykorúságra vannak emelve; a megszentelő kegyelem által biológiaileg, a hit és szeretet természetfölötti erényei és érvényesítése által pszichikailag vannak képesítve arra, hogy a Krisztus életét éljék, és így mindenkép a főhöz idomultak és simultak. Mások lazább kapcsolatban állnak a misztikus Krisztussal. Így a bűnösök az Egyházban nem az összes krisztusi élettevékenységek szervei, hanem betegek; a kívülállók (nemkeresztények) mind hivatva vannak arra, hogy ebbe a legszentebb szervezetbe fölvetessenek; némelyek már azon az úton vannak (hitjelöltek, léleken az Egyházhoz tartozók; [287. lap](#)); mások válófélben vannak (a hármaskör kötelei); ismét mások teljesen el vannak választva, mint asszimilálatlan elemek ([288. lap](#)). De amint a testben az egyes szerveknek *nem azonos a hivatásuk* (1 Cor 12), úgy a misztikus Krisztusban. Jézus Krisztus az ő fői működésének, papi, tanító és kormányzó tevékenységének szervévé teszi a kormányzó Egyházat, mely tehát láthatóan és történeti bekapcsolódással helyettesíti Krisztust, a főt szemben az egyszerű tagokkal. Minthogy azonban a láthatatlan fő, Jézus Krisztus a tekintélyével, természetfölötti életével és irányításával maga áll e tevékenységek mögött, a kormányzó és vezető Egyház is

¹ Leo M. Ep. 80; Denz 468; 705; 793 ss. 895; Schema pro Vat. Coll. Lacens. VII 567; Denz 1956.

Krisztussal szemben a függő tag viszonyában van. A krisztusi főség formai kifejezése és egységes működésének biztosítéka az Egyház látható feje, a pápa, aki egymaga is hivatott és rátermett az összes főségi tevékenységekre; amint Krisztustól, a láthatatlan főtől árad ki az Egyház lelke és indul ki a testnek megszervezése, úgy a látható főben mint egy személyben fut össze az egyházi szervezetségnek minden szála és találkozik minden terv-vonala.

2. *Élettevékenysége.* A szerves élettevékenységek részint formálisak, t. i. olyanok, melyekben a szervezet mivolta és tartalma jut kifejezésre; részint pedig fönntartók.

Az Egyház *formai élettevékenységét* röviden így lehet megjellemeni. Az Egyháznak épúgy mint a kegyelmi életre hivatott egyes léleknek formális élettevékenysége a Szentháromság örök életében való részvétel, még pedig közösségi jelleggel. Az Egyház is úgy mint az egyes lélek arra van hivatva, hogy az Atyától küldött örök Igét a Szentlélek szeretetével fogadja, kifejezze és dicsőítse; Krisztus a fő nyújtja az Igét és a Lelket, az igazságot és a kegyelmet; «láttuk az ő dicsőségét mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal... és az ő teljességéből vettünk mi mindnyájan» (Jn 1). Azzal a jelentős különbséggel, hogy az Egyháznak ezt *mint közösségnek* kell tennie, adás és elfogadás alakjában, mint tanító és tanuló, vezető és vezetett Egyháznak; és ezzel nemcsak a Szentháromságban él, hanem a szentháromsági életfolyamatok formai jellegét, a szentháromsági személyek közösségét és a szentháromsági életfolyamatok egymásbaválását is utánozza és ábrázolja. Abban van a lényeges különbség a katolikus és protestáns fölfogás között, hogy a protestantizmus az Isten országában csak egyes lelkekről, illetőleg egyes lelkekből összeverődött gyülekezetről akar tudni, a katolikum szemében pedig a közösségnek mint olyannak is múlhatatlan értéke és természetfölötti megszentelődése van. Ezért a protestantizmus atomizál és bont, a katolikum szervez és épít.

Erről az oldalról tekintve az Egyház tevékenysége *papi tevékenység*, felülről jövő meghatalmazás és fölkenés az egész emberiségnek a Szentháromság számára való fölavatására. Innen van, hogy a misztikus Krisztus szervezetében a kormányzó Egyház a papi jelleggel, az egyházirend szentségi jegye által van beiktatva. Innen van, hogy az Egyház egész élete a szentmisében dobog mint titokzatos szívében. Az Atya örök öléből fogadta szűz anyai méhébe Mária az emberiségnek szánt nagy adományt, az Úr Krisztust; az Egyház ölen az eucharisztias áldozatban titokzatosan megújul megtestesülése; az Egyház mint egyedül méltó adományt ezt a megtestesült Igét ajánlja föl Istennek s benne és vele önmagát és az összeműködést, a mulandóságnak ezt a hányatott gyarló gyermekét megszentelve és Krisztusba válva visszaadja az örök Szentháromság ölébe.

Az Egyház *fönntartó tevékenysége* nem abban áll, hogy folyton újra megszületik és megküzd az enyészettel, mely végre is elnyeli. Ez a földi közösségek és szervezetek sorsa. Az Egyház az örökkévalóság lánya; az örök Ige és a halhatatlan Lélek birtokosaként az örök élet biztosítékát hordja keblében. *De sorsa az Üdvözítőnek földi sorsa*, a *mysteria vitae Christi* megisméltése a történet folyamán; azé a Krisztusé, aki kisedeként született, rejtekben nőtt föl, szenvedésben élt és kínhalált halt, s csak azután következett be dicsőséges föltámadása és mennybemenetele. Az Egyháznak is igénytelen kezdetből kell kifejlődni, szent és termékeny jegyesként egyre több embert kell Krisztusnak szülnie; egyre több egyéni és társadalmi életnyilvánulásra kell rányomnia a maga bélyegét, és egyre gazdagabban kell kifejtenie, a maga létében és életében uralomra segítenie a krisztusi letéteményt, míg el nem jut a Krisztusban való nagykorúságra.

Ennek a *Krisztusban való nagykorúságnak* reményét és biztosítékát elidegeníthetetlenül hordja keblében. De miként az Üdvözítő harminc esztendeig viselte a közönséges emberi testet és annak sorsát: fáradságot, szenvedést és halált, úgy kell az Egyháznak is előbb viselni az emberi gyarlóságot és szenvedni (nem csekély részben saját fiainak, sokszor vezetőinek könnyelműségétől, sőt elvetemültségétől), és csak az idők végén lép a Krisztusban való nagykorúságba; amikor is minden hivatott ember odakerült anyai keblére, minden beléje

helyezett krisztusi mag megérlelődött, minden történeti tényező az isteni előrerendelés mértéke szerint megszentelődött; akkor Krisztus jegyesének arcán elsimul minden ránc, eltűnik minden szeplője, és tisztán átragyog rajta a Főnek méltósága és a Léleknek szentsége.

Ez a katolikus tartalma és egyedül igaz értelme annak a különböztetésnek, mely Origenes óta sokszor jobb lelkekben is kísért, mely a gyarlóságoktól épen nem mentes történeti Egyházzal szembeállítja az *ideális* Egyházat, és a *valóságos, történeti* Egyházzal szemben való hidegségét, húzódozását, sőt hűtlenkedését és lázadozását az ideálisra való hivatkozással akarja mentegetni. Nem így! Nincs két Krisztus, egy történeti és egy ideális; és nincs két Egyház, egy valóságos és egy ábrándok-szötte. A fizikai Krisztus fölvette a szolgálai ábrázatot, s a szadduceus meg a talmudista szem álnokul beléakadt, és nem tudta ott meglátni a fátyol mögött rejtő Istenséget; ugyanígy az írástudók és szadduceusok a történeti Egyház gyarlóságain keresztül szintén nem tudják vagy nem akarják meglátni a benne élő és kifejtő Krisztust.

Aki azonban kegyeletes lélekkel térdelt a Szűz ölen pihenő isteni kiseddel előtt és imádta benne a láthatóan megjelent Igét, az tud térdet-fejet hajtani a kenyér és bor igénytelen színe alatt az Egyház oltárán megjelent Krisztus előtt is, és ugyanezzel az áhítattal és hittel *hódol az Egyházban jelenlevő titokzatos Krisztusnak* is. Nem zavarják meg azok a történeti és átmeneti gyarlóságok, melyek leghívebb fiainak is akárhányszor nem egy nehéz órát szereznek; hanem az Egyház szavában Krisztus szavát hallja meg, az Egyház fejében Pétert, és Péterben Krisztust látja és tiszteli, az Egyház papi tevékenységén a Krisztus áldó és szentelő kezének melegét és kenetét érzi, és katolikus tárgyilagossággal a vezető Egyház ügyében mindig különbséget tesz a méltóság és annak viselője között; testvérében a Krisztus tagját és így a saját felét látja, és abban a meggyőződésben él, hogy amit egynek tett a legkisebbek között, azt Krisztusnak tette; de úgy is néz szemébe a tornyosuló vésznek, hogy Krisztus, a viharok ura áll hajójának parancsnoki hídján; az üldözéseket, megalázásokat és szenvedéseket, amik érik, szent együttérzéssel viseli; a maga részéről is teljesíti az ő testén a Krisztus szenvedéseinek mintegy elmaradott részét a Krisztus testéért, ami az Anyaszentegyház (Col 1); és hitének csak új bizonyosságát látja abban, hogy az antikrisztus csatlósai biztos érzékkel a katolikus Egyház ellen fenekednek teljes dühükkel, és csak ellene.

A katolikusnak szemében az Egyház nem egyszerűen azonos-gondolkodásúak társasága, nem merőben érdekes történeti jelenség, nem is biztosító intézet félénk lelkek számára, hanem *főlséges misztérium*, a megtestesülés történeti folytatása és titkának szubjektív teljesítője, az időbe leszállott örökkévalóság, az emberek között valósággal időző és működő Krisztus, ki a választottakat az időkön át a Szentháromság örökkévalóságába szervezi: *tabernaculum Dei cum hominibus!*